

 laikai
lietuviams

2 1971 VASARIS

MINTYS VASARIO ŠEŠIOLIKTAJAI Juozas Vaišnys, S. J.	39
ISTORIJA IR MITAI	F. Jucevičius 44
LIETUVA JAUNŪJŲ ŠIRDYSE Antanas Saulaitis, S. J.	51
NEGIMUSIOJO DIENORAŠTIS	Al. Gimantas 53
ZITA SODEIKIENĖ	54
EILĖRAŠČIAI	Vladas Šlaitas 56
JAUNIMO PASAULIS	Gediminas Kijauskas, S. J. 57
TEVYNĖJE	Danutė Bindokienė 61
O VIS DĖLTO NESUSIKALBAME	Henrikas Žemelis 63
KALBA	Juozas Vaišnys, S. J. 66
MIRUSIO UŽMARIO ĮAMŽINTOJI GYVYBĖ	Nijolė Jankutė 68
ATGARSIAI	69
LIETUVOS OPEROS AUKSINIS JUBILIEJUS	Redakcija 72

Šis numeris iliustruotas Zitos Sodeikienės kūrinių nuotraukomis. Fotografijos — Lietuvių Foto Archyvo. Viršelio nuotrauka — Algirdo Grigaičio. Užsklandos: 50 psl. — D. Aleknienės, 56 psl. — P. Augiaus, 70 psl. — J. Eidukaitės. Viršelis ir skyrių vinjetės — Algirdo Kurausko.

LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas.

Redaktorius — Juozas Vaišnys, S. J. Redakcijos nariai: Dalia Aleknienė, Danutė Bindokienė, Algirdas Grigaitis, prof. Petras Jonikas (kalbos skyriaus patarėjas), Eglė Juodvalkytė, Vytautas Kasniūnas, Virgilijus Kaulius, S. J., Algimantas Kezys, S. J., Marija Smilgaitė, Nijolė Užubalienė.

Administracija: Petras Kleinotas, S. J. ir Dana Kurauskienė. Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Telefonas — 737-8400. Spaustuvė — Immaculata Press, Putnam, Conn. 06260. Metinė prenumerata — 5 dol., atskiro numerio kaina — 50 centų.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published monthly except July and August, when bi-monthly, by The Jesuit Fathers of Della Strada, Inc., 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Yearly subscription \$5.00, single copy 50c. Second-class postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing office.

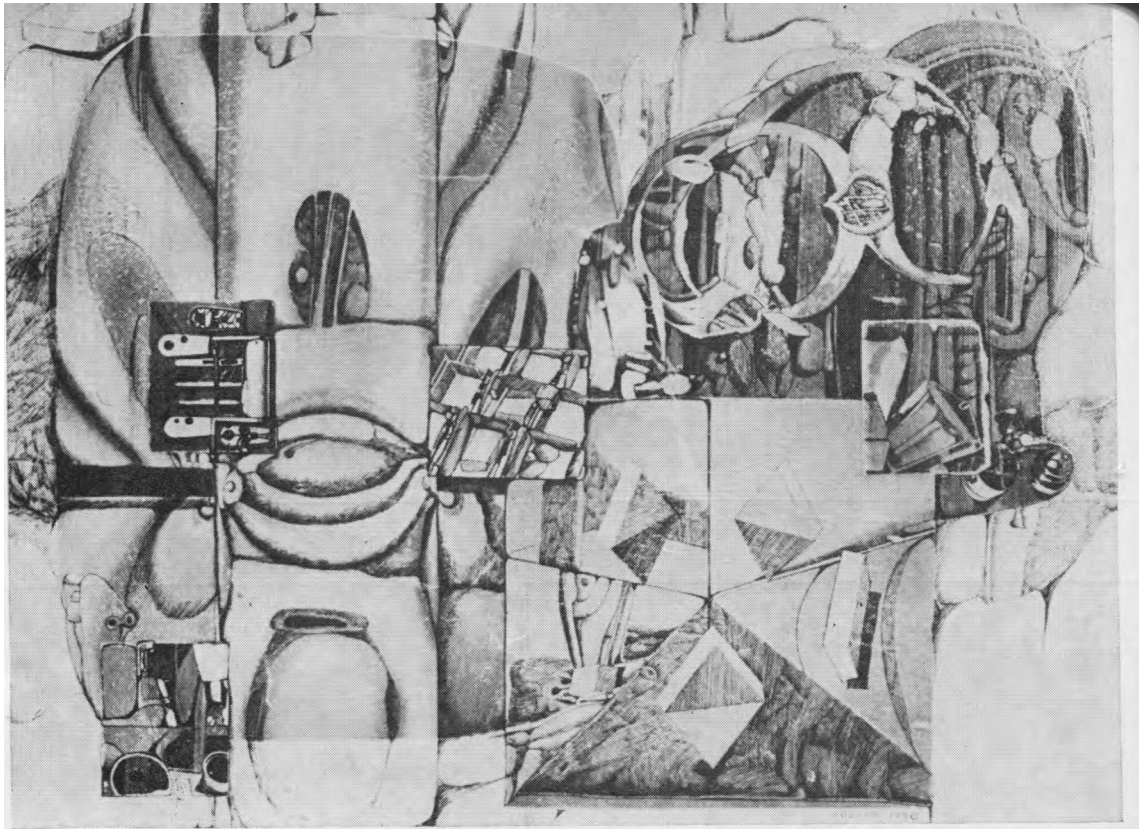

1971 / VASARIS - FEBRUARY / VOLUME XXII, NO. 2

SKAUDŽIAI BE VILTIES, KURČIAI BE AIDO
MUS PIKTOS VĒTROS VERPETUOS SVAIDO.
PAILSO JĒGOS, APTEMO MINTYS,
IR ĒMĒ BROLIS BROLIO BAUGINTIS.
TIK TU, BRANGIOJI, VISIEM VIENODAI
TĄ PATĮ VAIZDĄ IŠ TOLO RODAI:
PRO KRAUJO PUOTĄ, LIEPSNA GAISRUOTA,
ŽIEDAIS SPYGLIUOTAIS APVAINIKUOTA,
SPINDI AUKŠTYBĒJ, TĒVŲ ŠALIE.

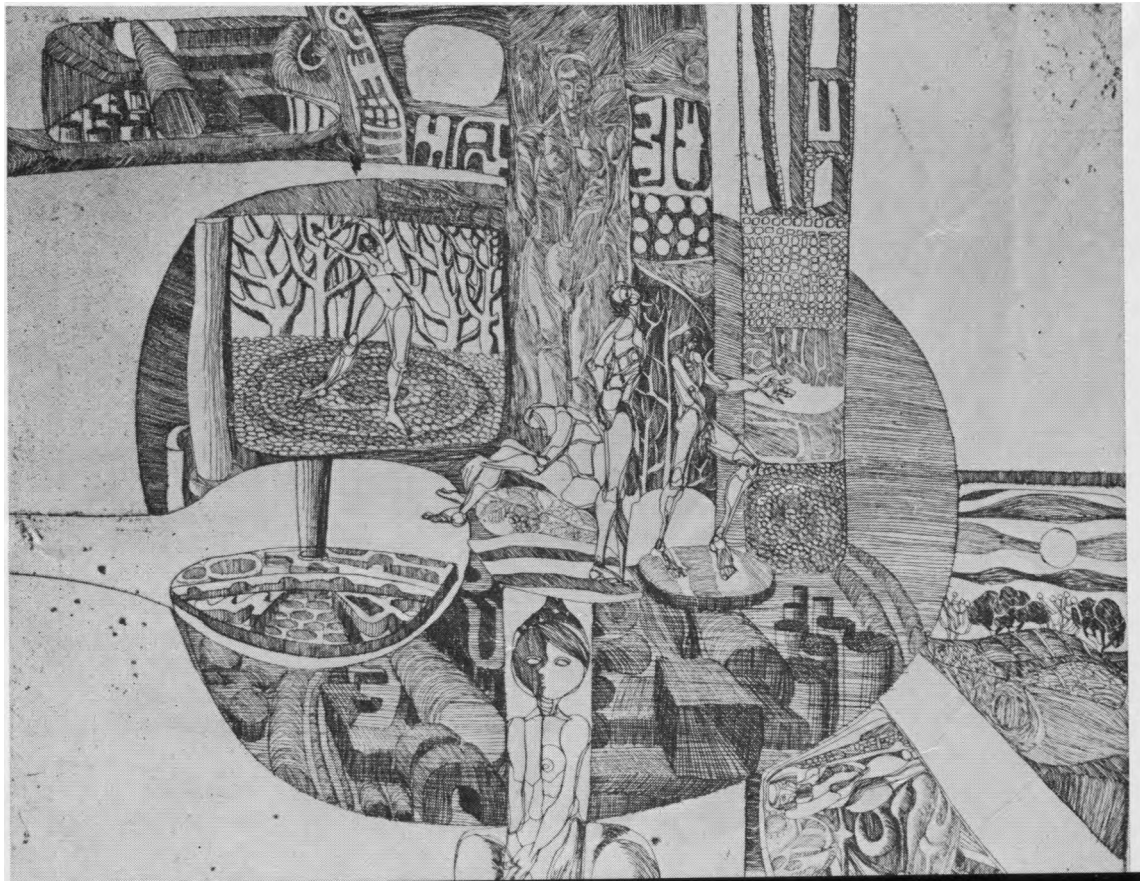
SPINDĒK, BRANGIOJI, SKAUSMU AUGINTA.
JAU LAUKTAS RYTAS PRO DŪMUS ŠVINTA.
IR MES, KLAJŪNAI, SU RYTO GIESME
SVETUR SUKELTUS SKAUSMUS IŠLIESME
IR GRĪŠIM, GRĪŠIM SILPNI, IŠBALĒ,
BUČIUOSIM ŽEMĒ, GAIVINSIM GALIĄ.
TIK KOLEI STAUGIA AUDRINGI VĒJAI,
SPINDĒK AUKŠTYBĒJ, KAIP MAN SPINDĒJAI,
TOLIMA, BRANGI TĒVŲ ŠALIE!

P u t i n a s

Ateities dimensija (kolažas)

Apmąstymas (ofortas)

MINTYS VASARIO ŠEŠIOLIKTAJAI

JUOZAS VAIŠNYS, S. J.

Esu sūnus, palikęs motiną ir tėvą vargui ir vergijai,
Esu užgesęs žiburys tarpu vidurnakčio šešėliu,
Esu pasaulio širdyje žaizda, kuri negyja,
Esu žmogus, palikęs gimtai žemei sielą.

Brazdžionis

Tur būt, nebūtų lengva ryškiau atvaizduoti kiekvieno *sąmoningo* lietuviio dabartinę tragediją, kaip čia ją yra atvaizdavęs šiomis keturiomis eilutėmis poetas. Žinoma, yra ir nesąmonių lietuvių, kurie šios tragedijos nejaučia, kurie paviršutiniškai į viską žiūri ir savo tautos nelaiko tokia vertybe, kurios praradimas virstų taip tragišku.

Ne vienas mūsų, ypač jaunimas, atsistoja prieš dilemą: *būti ar nebūti*? Verta stengtis išlikti lietuviu, ar gal būtų protingiau visiškai pamiršti lietuviybę ir kaip galima greičiau įsijungti į gyvenamojo krašto kultūrą?

Kai kas bando aiškinti, kad šio klausimo visai negalima kelti, nes jeigu lietuviu gimėi, tai lietuvis esi ir būsi. Pats savo tautybės pakeisti negali. Bet neatrodo, kad toks aiškinimas būtų teisingas, nes iš praktikos žinome, jog ne vienas savo tautybę praranda ir pamažu tampa kitos tautos nariu. Tautybę sudaro įvairūs elementai: kilmė, kultūra, tradicijos, kalba, religija, teritorija. Tačiau nė vienas šių elementų tautai nėra esminis. Nori ar nenori, turi sutikti, kad tautybės pagrindas yra *tautiškumo sąmonė* arba sąžinė. Toji sąmonė draugėn jungia ir visus kitus minėtus tautą sudarančius elementus. O kai toji sąmonė pradeda blėsti, tai vienas po kito pranyksta ir visi tautybės elementai.

Kad pasiliktų tvirta tautiškumo sąmonė, reikia stiprių motyvų, reikia įsitikinimo, jog tauta yra dvasinė vertybė, kurią praradamas žmogus skurdina ir save, ir gyvenamąjį kraštą, ir pagaliau visą žmoniją. Jeigu

pasaulyje stengiamasi išlaikyti kiekvieną augalų ar gyvių rūšį, tai tuo labiau reikia stengtis išlaikyti kiekvieną tautą, kiekvieną kultūrą. Gyvenamajam kraštui ne padėsi, bet jį tik nuskriausi, atsisakydamas savo tautinių bruožų ir susiliedamas su vietine kultūra.

Kai kas net bando aiškinti, kad tautiškumas ir patriotizmas prieštarauja religijai, nes dekalogas ir krikščioniškoji doktrina liepia mylėti visus žmones be jokio skirtumo. Visiškai paneigiant tokią galvoseną, reikia pabrėžti, kad tautiškumas randa religijoje tvirtą atramą. Bent labai trumpai pažvelgsime, ką šiuo klausimu sako Dievo įsakymai, Kristaus mokslas bei pavyzdys ir jo įsteigtoji Bažnyčia.

SENOJO TESTAMENTO MINTIS

Tverdamas žmogų, Dievas įdiegė į jo prigimtį pagrindinį įsakymą — sąžinės balsą. Galima sakyti, kad ne tik žmogus, bet kiekvienas gyvas sutvėrimas savo prigimtyje jaučia traukimą prie tos vietos, kur jis yra gimęs ir užaugęs. Žvėris mėgsta savo olą, paukštis — lizdą, kiekvienas žmogus yra taip prisirišęs prie savo namų, kad nors tie namai, kaip sako patarlė, būtų ir pragariai, bet be namų vis tiek negerai. Teisingai ši mintis yra išreikšta ir mūsų dar vaikystėje išmoktame eilėraštyje: "Nameliai mano brangūs, man visur patogiu, bet niekur nėra tiek laimės, kaip po jūsų stogu".

Prigimties balsas kartais gali būti žmogaus aistrų ir kitų aplinkybių nuslopintas, todėl Dievas davė įsakymus, kurie prigim-

ties balsą, tą pirmąjį ir pagrindinį Dievo įsakymą, paaiškina ir pritaiko konkrečioms gyvenimo įvykiams. Dievas įsakė gerbti tėvus ir mylėti artimą. Šie du įsakymai ir yra svarbiausias bei rimčiausias tėvynės meilės motyvas bei pagrindas.

Teologai teigia, kad ketvirtuoju įsakymu Dievas liepia gerbti ne tik savo tėvus, bet ir vyresnius bei globėjus, o taip pat ir tą šalį, kurioje gimėme, augome, kuri mus maitino, kurios oru kvėpavome. Šis įsakymas liepia gerbti ir kiekvieną teisėtą valdžią, savo galią ir autoritetą gavusią iš Dievo.

Artimo meilės įsakymas liepia mylėti kiekvieną žmogų, tačiau šioje meilėje, teologų nuomone, yra tam tikri laipsniai. Labiau turime mylėti tuos, kurie mums yra artimesni, su kuriais esame surišti kokiais nors stipresniais ryšiais. Labiau turime mylėti žmoną, vyrą, tėvus, vaikus, brolius ir seseris, negu svetimus žmones. Turime labiau mylėti savo tautiečius, o taip pat ir priklausančius savo religijai, bendruomenei ar organizacijai. Kuo stipresni ir artimesni yra ryšiai tarp žmonių, tuo daugiau yra ir motyvų jų tarpusavei meilei. Su kiekvienu pasaulyje esančiu žmogumi mus jungia žmogiškumo ryšys. Su lietuviais mus jungia tautiškumo ir valstybės ryšiai. Tautiškumo ryšys yra supintas iš daugelio kitų ryšių: artimesnės ar tolimesnės kraujo giminystės, kalbos, kultūros, papročių. Žmonių susijungimas į valstybes išplaukia iš tos pačios prigimties reikalavimų. Kitos, grynai žmonių valia sukurtos organizacijos ar bendruomenės tik padeda tobuliau siekti vieno ar kito tikslo, bet valstybė yra būtina sąlyga žmonių žemiškiems tikslams siekti. Todėl ir šis ryšys, jungiąs žmones į vieną bendruomenę, yra tikrai svarbus ir stiprus.

Jeigu tauta netenka laisvės, jei valstybė praranda nepriklausomybę, jei žmonės turi palikti tėvynę ir bėgti ieškoti prieglaudos į kitus kraštus, ryšiai, kurie juos jungia su tauta ir valstybe, nenutrūksta, bet dar pastiprėja. Argi ne labiau vaikas turėtų rūpintis savo motina, patekusia į nelaisvę ar kankinama kalėjime? Šiuo atveju vaiko meilė,

gal iki šiol ramiai glūdėjusi širdies gilumoje, turėtų imti reikštis konkrečiais darbais, jis neturėtų bijoti jokio vargo, jokių pastangų, kad tik galėtų savo motinai padėti ir ją išgelbėti.

Dievo įkvėptąsias Senojo Testamento knygas mes galėtume visai teisingai pavadinti išrinktosios tautos istorija arba tėvynės meilės poema. Dievas ta tauta nuolat rūpinasi, ypač kai ji patenka į egiptiečių vergiją. Siunčia jai galingą vadą Mozę, kuris ją išveda iš vergijos. Dievas nuolat jų žingsnius seka, stebuklingai pervesdamas per Raudonąją jūrą, maitindamas manna ir saugodamas nuo priešų įvairiais stebuklais. Savo išrinktajai tautai Dievas duoda specialius įsakymus, saugojančius ją nuo pražūties. Įdomu, kad jis net baudžia žydus už mišrias vedybas, kurios pamažu marina tautą.

Būdami Babilono vergijoje, žydai visuomet galvojo apie savo tėvynę, jos liūdėjo ir nuolat turėjo viltį, kad vėl galės grįžti. Štai kaip apie tai kalba 136 psalmė: "Prie Babilono upių mes sėdėjome ir verkėme, atsimindami Sioną. Ant gluosnių pakabinome savo arpas. Tie, kurie mus išvedė į nelaisvę, reikalavo, kad mes ką nors pagiedotume iš Siono giesmių. Bet kaipgi mes galime giedoti Viešpaties giesmę svetimose šalyje? Jeigu aš tave užmiršiu, Jeruzale, tebūna užmiršta mano dešinė. Teprilimpa mano liežuvis prie gomurio, jeigu aš tavęs neminėsiu, jei tavęs nelaikysiu didžiausia savo linksmybe". Tad yra aiški Dievo valia ir noras, kad žmonės savo tėvynę mylėtų, saugotų jos laisvę ir stengtųsi vėl jai sugrįžti, jeigu priešais buvo priversti bėgti į svetimus kraštus.

KRISTAUS MOKSLAS IR PAVYZDYS

Šiai Dievo valiai pritaria ir Kristaus mokslas bei pavyzdys. Kartą Kristus meldėsi Alyvų kalne. Po jo kojomis spindėjo gražus, apšviestas Jeruzalės miestas. Tai buvo žydų tautos sostinė. Kristus taip mylėjo šį miestą, kad, prisiminęs jo skaudžią ateitį, apsipylė ašaromis ir iš jo širdies išsiveržė kartus skundas: "Ateis dienos, kad priešai

apves tave pylimu, apgulys tave, suspaus tave ir tavo vaikus, kurie yra tavyje, ir nepalikis akmenis ant akmenų, nes tu nepažinai savo aplankymo meto”.

Nors Kristus buvo atėjęs į šį pasaulį visiems skelbti savo mokslo ir atpirkti visų tautų, bet pirmiausia jis rūpinasi savo tauta, pirmiausia jai skelbia linksmą išganymo naujieną, pėsčias apvaikščiodamas visus jos miestus ir kaimus. Jis visus žmones mylėjo, visus gydė iš įvairių ligų, bet aiškiai pabrėžė, kad pirmiausia reikia rūpintis savo tautos vaikais: "Negera imti vaikų duoną ir duoti kitiems”.

Tad Kristus tikrai nebuvo kosmopolitas, bet patriotas. Jisai savo pavyzdžiu parodė visų laikų žmonėms, kad reikia mylėti visus, bet pirmoje vietoje savo tautiečius.

BAŽNYČIOS GALVOSENA

Ne kitaip tautiškumo atžvilgiu elgiasi ir Kristaus įsteigtoji jo mokslo saugotoja bei aiškintoja Bažnyčia. Bažnyčia globoja tautas, skirdama joms dangiškuosius globėjus. Ir mūsų tautai ji yra paskyrusi šv. Kazimierą. O prancūzų tautos globėja šv. Joana d'Arc net šventąja buvo paskelbta dėl to, kad heroiskai mylėjo savo tėvynę ir paaukojo net savo gyvybę, už ją kovodama. Tad tėvynės meilę Bažnyčia laiko dorybe, kuri žmogų gali iškelti net į altorių garbę. Gal būt, ir Lietuva kada nors susilauks Bažnyčios pripažintų šventųjų, kurie šiais sunkiais laikais yra parodę heroiską tėvynės meilę, paaukodami už ją savo gyvybę.

Bažnyčia tvirtina tautinių parapijų steigimą ir 216-tuoju kanonu jas nori apsaugoti, įspėdama, kad be Šv. Sosto sutikimo tose parapijose nieko negalima keisti, t. y., kad be Šv. Sosto leidimo negalima įvesti net kitos kalbos. Todėl ir Amerikoje anglų kalba lietuvių parapijose negalėjo būti įvesta be Šv. Sosto leidimo. Daugeliui parapijų to leidimo prašė patys klebonai, kai mišrių vedybų keliu atsirado daug parapičių, nesuprantančių lietuviškai.

1952 m. popiežius išleido raštą, pavadintą "Exul Familia", kuriuo norėjo apsau-

goti imigrantų teises įvairiuose kraštuose. Tame rašte yra pabrėžta, kad visi tikintieji turi teisę garbinti Dievą sava kalba ir dėl to turi teisę turėti savo kunigus. Jeigu kurioje nors vyskupijoje tokiems kunigams nebūtų leista sava kalba aptarnauti tikinčiųjų, patariama kreiptis į Šv. Sostą. Ir dabartinio popiežiaus šiuo klausimu 1969 m. išleistos direktyvos, "Instructio de pastoralis migratorum cura", pakartoja tas pačias mintis, tik dar labiau jas pritaiko dabartiniams laikams ir duoda dar aiškesnių bei konkretesnių nurodymų. Tik gaila, kad mes, lietuviai, per mažai į tai dėmesio kreipiame ir per mažai kovojame už savo teises, mums patvirtintas paties Šv. Sosto. Kai kas galvoja, kad kai kurie vyskupai ar klebonai į tą popiežiaus raštą nekreips jokio dėmesio ir mūsų prašymų neišklausys. Argi galėtų taip būti? Argi galėtų vyskupas ar klebonas neklausti popiežiaus? Jeigu jie taip elgtųsi, tai prarastų teisę reikalauti, kad ir tikintieji jų klausytų. Jeigu yra tiesa, kad labiau reikia klausyti Dievo, negu žmonių, tai taip pat yra tiesa, kad labiau reikia klausyti popiežiaus, negu kurio nors vyskupo ar klebono, kuris atsisako vykdyti popiežiaus nurodymus.

Popiežių raštuose bei kalbose ir atskirų vyskupų bei kardinolų pasisakymuose tėvynės meilės klausimas yra labai aiškus. Dažnai pabrėžiama, kad tautybės paniekimas yra aiškus Dievo valios paniekimas. Prancūzų kardinolas Mercier yra pasakęs, kad "negali būti tobulus krikščionis, kuris tobulai nemylėtų savo tėvynės". Popiežius Pijus XII Romoje susirinkusiems Italijos Mokytojų Sąjungos nariams taip kalbėjo: "Jūs, mokytojai, stenkitės auklėti vaikus, pratindami juos lavintis žmogiškose dorybėse: atvirume, drąsoje, prisirišime prie pareigos, prie tėvynės. Reikia pastebėti, kad tėvynės meilės jausmas šiandien, gal būt, daugelio yra užmirštas. Bet šis jausmas visuomet buvo ir turi būti svarbus veiksnys pilnutiniame vaiko auklėjime. Nereikia bijoti, kad visos žmonijos meilė, kurią jūs taip pat turite ugdyti savo auklėtinuose, gali prieštarauti ypatingai savo tėvynės

meilei. Argi ypatinga savo šeimos meilė mums neleidžia mylėti kitų šeimų?"

Tad mūsų religijos mokslas tėvynės meilės atžvilgiu yra labai aiškus ir neabejotinas. Tėvynės meilė ir pastangos išlaikyti savo tautybę yra krikščioniškojo tobulumo dalis, ir kas jos atsisako, atsisako pilnutinio krikščioniškojo tobulumo. O tai yra moralinis nusikaltimas.

MŪSŲ MORALINĖ PAREIGA

Įsitikinus tvirtu religiniu tėvynės meilės pagrindu, ir mūsų tautiniam darbui atsiranda stiprus motyvas — kiekvieno lietuviu moralinė pareiga. Tačiau ne vienas šiandien nuleidžia rankas ir numoja į visus lietuviybės reikalus, nes laisvės galimybės atrodo tokios tolimos ir neaiškios. "Manau, kad jau nei man, nei mano vaikams neteks mątyti Lietuvos", pesimistiškai dejuoja viltį praradusieji. Teks ar neteks, čia yra kitas klausimas, kuris neturėtų turėti jokios įtakos mūsų tėvynės laisvinimo pastangoms. Jeigu taip pesimistiškai būtų galvoję lietuvių veikėjai caristinės priespaudos metu, tai nepriklausomybe mums nebūtų tekę džiaugtis. Juk nei Kudirka, nei Valančius, nei daugelis kitų ano meto patriotų nesulaukė pamatyti laisvos Lietuvos, bet į jos laisvės pamatus jie įdėjo visą krūvą tvirtų akmenų. Jie atliko savo pareigą ir užsipelnė amžiną pagarbą.

Kai kurie nutaria kaip galima toliau stovėti nuo bet kokios lietuviškos veiklos, nes kitų mūsų veikėjų metodai jiems atrodo nepriimtini, jų pastangos tuščios, nes, ką vienas stato, kitas griauna; tiek yra nesantaikos ir skaldymosi mūsų visuomenėje. Pagaliau kai kurie kuklesnieji bijosi kitiems užbėgti už akių ar pastoti kelią, kad nebūtų apšaukti kultūrinio nuosmukio atstovais. Jie leidžia dirbti kitiems, turintiems daugiau sugebėjimo ir kvalifikacijų. Bet jiems reikėtų prisiminti, ką Tumas-Vaižgantas yra pasakęs ir kaip tokiais atvejais elgėsis. Jis prisipažįsta, kad ėjęs visur, kur tik buvo kviečiamas, visai nežiūrėdamas, kas buvo tie, kurie kvietė, ir negalvodamas, ar jis tam darbui yra kompetentin-

gas. Jis visur ėjo, viską dirbo, po kiekviena našta kišo savo petį, todėl ir paliko Lietuvos padangėje, lyg šviesi kometa, skaidrų taką.

O LIŪDNASIS MERDĖJANČIOS TAUTOS REGINY!

Prisimenant tūkstančius mūsų brolių ir sesių, užmiršusių savo tėvų kalbą; žiūrint į mūsų jaunimą, vis labiau ir labiau tolstantį nuo lietuviškos dvasios ir lietuviškų papročių, kartais stoja prieš akis Marijos Pečkauskaitės liūdni žodžiai: "Kaip neapsakomai gaila man visko, kas nyksta! O liūdnasis merdėjančios tautos reginys! Tautos, kitados didžios, tiek gražių dainų nudainavusios, tiek fantazingų padavimų nuaudžiusios, garbingą istoriją gyvenusios, turėjusios tokių didvyrių, kaip Pilėnų gynėjai, ir tokių moterų, kaip Gražina, ir tokių genialių viešpačių, kaip Vytautas. Rusų spaudžiama, savų sūnų niekinama... Anglys, aklinau užvožtos, kad užgestų. Bet užgesintose, rodos, anglyse kartais kažkur neregima rūsi kibirkštėlė. Kartais ji atgaivina anglis, sudgina indą ir padaro gaisrą". Ir toliau autorė guodžiasi, kad tos anglys dar nėra visiškai užgesusios, dar jos nėra mums žuvusios. "Lietuvė yra jų siela. Yra joje ir tų ūbų laukų melancholijos, ir tų vasaros saulėlydžių giedros, ir rudens vėjo nusiminimo, ir tų tamsių miškų rimties. Tos šalies išliūliuota, tūkstančiais siūlų ji surišta su ta savo motina".

Nesmerkime tų laikinai paklydusių sūnų ir dukterų, užmiršusių savo tėvų namus ir ieškančių laimės kitur. Nekovokime vieni prieš kitus, nes esame broliai, o ne priešai. Visi turime bendrą priešą ir labai stiprų. Reikalingos mūsų visų jėgos, kad jį nugalėtume. Kai tarp mūsų bus daugiau broliškos meilės ir vienybės, į mūsų kovą įsijungs ir tie, kurie susižavėjo svetimybėmis.

IŠ PRAEITIES Į ATEITĮ

Kadangi čia kelis kartus paminėjome Lietuvos praeitį ir prisiminėme buvusiųjų laisvės kovotojų bei tautos didvyrių pavyzdžius, kai kam gali pirštis išvada, kad yra siūloma visą dėmesį sukcentruoti į pra-

eitį ir iš jos semtis stiprybės bei įkvėpimo savo dabartinei veiklai. Juk ir tautos himnas liepia iš praeities stiprybę semtis. Bet jeigu mes norime semti stiprybės iš praeities, sekdami savo didvyrių pavyzdžiais, tai turime žinoti, kaip juos sekti ir kas yra sek­tina. Dėl ko jie savo gyvenamuoju metu išsiskyrė iš kitų ir sužibo mūsų tautos padan­gėje šviesiais meteorais? Svarbiausia ar tik nebus dėl to, kad jie pažino ir suprato savo laiko dvasią, jie ėjo su gyvenimu, sugebėdami pasisavinti tai, kas gera, ir turėdami užtenkamai energijos bei valios atmesti tai, kas bloga. Jie ieškojo naujų kelių, naujų vertybių, siekė pažangos. Be abejo, ir jie stiprybės sėmėsi iš praeities, ir jiems švietė protėvių dvasia, ragindama kilti vis aukš­ty­n ir eiti vis tolyn. Jie sugebėjo pasinau­doti praeities patyrimu ir mokytis iš buvu­sių klaidų. Praeitis jiems buvo išmokta ir neužmiršta, bet jų žvilgsnis buvo nukreip­tas į ateitį. Jeigu jie nebūtų ėję su gyveni­mu, jeigu nebūtų siekę ko nors naujo, bet sustingę tik praeities prisiminimuose, jų šiandien mes tikrai nelaikytume didvyriais, jų net vardų niekas nežinotų. Jeigu didieji pasaulio išminčiai nebūtų degę nuolatinio naujumo ir pažangos nerimu, bet aklai se­kę ir kartoję, kas jau buvo prieš kelias de­šimtis ar kelis šimtus metų jų protėvių pa­sieкта, tai dvidešimtojo amžiaus civilizaci­ja ir kultūra daug nesiskirtų nuo priešisto­rinių laikų.

Atrodo, jog visa tai kiekvienam turėtų būti taip aišku, kad net nepatogu tai nė mi­nėti. Vis dėlto praktiškame gyvenime šias elementarines mintis ir pagrindines tiesas neretai pamirštame. Jau daug kartų buvo rašyta ir kalbėta, kad mes gyvename pagal prieš kelias dešimtis metų sustojusius laik­rodžius, nesiekdami jokios pažangos, nesi­domėdami dabartimi, bet svajodami tik apie praeitį ir tikėdamiesi, kad tos tuščios svajonės mums užtikrins laimingą ateitį, gra­žins laisvę ir pastatys šalia kitų pažan­giųjų pasaulio tautų.

Mes kritikuojuame ir niekiname kiekvie­ną naują kultūrinį pasireiškimą ir mene, ir literatūroje, ir poezijoje. Manome, kad tiek

auklėjime, tiek religijoje, tiek tautinių pa­pročių srityje esame pasiekę viršūnę, tad kiekvienas pakeitimas, kiekvienas naujas pasireiškimas būtų tik slydimas žemyn. Ta­čiau atrodo, kad toks galvojimas ir toks el­gesys yra tikrai labai skubus riedėjimas kul­tūrinio nuosmukio keliu.

Taip pat ir šeimoje tarp tėvų ir vaikų iš­auga sienos, atsiranda prarajos, ky­la nuolatiniai ginčai, bėrnai ir nesantaikos, kai tėvai gyvena tik praeitimi, tik tuo, ką turė­jo ir ką matė prieš kelias dešimtis metų, o niekina ir peikia visa tai, kuo žavisi ir ko siekia jų vaikai. Šis tėvų nesistengimas su­prasti pasikeitusio gyvenimo dažnai yra at­sakymas į daugelį jų galvosūkių ir neaišku­mų, dėl ko vaikai tokie neklauzados, dėl ko jie tėvams nerodo pakankamai meilės ir pagarbos, dėl ko su jais jokių klausimų ne­galima rimtai pasikalbėti. Jeigu vienas nie­kina tai, ką kitas vertina, tai tarp jų nega­li būti tuo klausimu jokios bendros kalbos. Tik atviromis akimis žiūrint į gyvenimą ir stengiantis čia augantį ir mokslus einantį jaunimą suprasti, įvertinti ir pripažinti tai, ką jis vertina, bus galima jo dėmesį pama­žu kreipti į tas vertybes, kuriomis žavėjosi ir tebesižavi vyresnieji.

Mes labai daug tikimės iš organizacijų. Bet kai kurių mūsų organizacijų vadovais vis yra renkami vyresnieji, manant, kad tik jie gali tinkamai kovoti už mūsų idealus. Jaunimo kratomasi, nes jis juk nepažįsta mūsų buvusių papročių, jam yra svetimos mūsų tradicijos. Kitur einama į kitą kraštu­tinumą — vengiama vyresniųjų, nes jie juk atsilikę, pasenę, jiems nesuprantamas šių dienų gyvenimas. Bet visuomet tiesiausias yra vidurio kelias. Laimingos tos organiza­cijos, kuriose sugeba bendradarbiauti vy­resnieji su jaunesniaisiais. Vyresnieji iš jau­nimo geriau pažįsta šių dienų nuotaikas, o jaunimas iš vyresniųjų išmoksta gyvenimo patirties. Jaunimas be vyresniųjų patarimo gali lengvai paklysti, o vyresnieji be entu­ziastingo jaunimo veržlumo gali visai sus­tingti. Tik abiems ranka rankon dirbant, mūsų organizacinė veikla klestės. Vyres­nieji jaunimui bus lyg turininga Lietuvos

praeities knyga, iš kurios jis išmoks mūsų *gražių* papročių bei tradicijų, iš kurios jis susipažins su mūsų garbinga istorija ir dėmesio vertais kultūriniais laimėjimais. O jaunimas lengviau įves vyresnius į dabartinį šių kraštų gyvenimą, kuris jiems pirmu žvilgsniu atrodo toks svetimas ir nepatrauklus. Ir taip bendradarbiaujant, praeitis bus sujungta su dabartimi, kuriant gražesnę ateitį.

Iki šiol mes vadovavomės šūkiu: "Išlaikykime lietuvybę!" Bet jau yra būtina ši šūkį pakeisti. Jeigu mes stengsimės *tik išlaikyti* lietuvybę tokią, kokią išsinešėme iš Lietuvos prieš kelias dešimtis metų, tai ji bus anachronizmas — nesiderins prie da-

bartinių laikų ir prie pasikeitusio gyvenimo. Tad dabartinis mūsų šūkis tebūna: "Ugdykime ir tobulinkime lietuvybę!" Ne-užkaskime gauto talento, kaip tas evangelijoje minimas pilietis, bet paleiskime jį apyvarton, kad nuolat augtų ir didėtų, nešdamas procentus.

Jeigu mes savo širdyje rusenančią tėvynės meilės kibirkštėlę laikysime apdengę stora atgyventų praeities prisiminimų skraiste, ji pamažu visiškai užges. Reikia, kad ją padvelktų naujų laikų vėjas. Tik tada ji suliepsnos galingu gaisru. Tada mes nebūsime "užgesę žiburiai tarpu vidurnakčio šešėlių", bet tapsime švyturiais, rodančiais kelią į Lietuvos prisikėlimą.

ISTORIJA IR MITAI

F. JUCEVIČIUS

Vaikai mėgsta pasakas. Tautos vaikystėje mėgsta mitus. Dar viduramžiais jos išvedavo savo kilmę iš Trojos herojų. Kad jos savęs ieškodavo Trojoje, o ne kur kitur, tai dėl to kaltas yra Virgilijus. Kaip išdidus Romos gerbėjas, kuris nenori nusilenkti Atėnams ir Spartai, jis perkėlė herojų kulto svorį nuo Achilo į Enėjaus pusę. O iš pagarbos didžiajam poetui, kuris pranašavo, kad *magnus ab integro saeculorum nascitur ordo*, krikščioniškieji vakarai pasisakydavo taip pat už Troją. Prancūzai ir anglai save laikė trojiečių palikuoniais. Tačiau pamažu viduramžiai užleido vietą renesansui. Ne tik įsisiūbavo individualizmas, ne tik stiprėjo ilgesys, ne tik vis garsiau skambėjo *jote de vivre*, bet taip pat praeities pažinimas keitė savo mitinę formą į istorinę. Renesanso tautos degė troškimu suvokti, kaip praeitis pagimdo dabartį. Ypač italai tuo karštai domėjosi. Jau keturioliktame amžiuje Villani su savo kolegomis buvo padėję stiprius pagrindus istorinėms studijoms. Italų istorikai buvo pagarsėję visoje Euro-

poje. Prancūzijos, Anglijos ir kitų kraštų valdovai kviesdavosi juos į savo dvarus. "De rebus gestis Francorum" ir "Anglicae Historiae" yra italų kūriniai. Šie veikalai buvo tikrai puikūs daugeliu atžvilgių ir prisidėjo nemažai prie prancūzų ir anglų tautinės sąmonės susiformavimo.

Jei mitus mėgo vakarai, tai juos mėgo ir tautos rytuose. Juos mėgo ir žmonės Lietuvoje. Jei vakarų tautos save kildindavo iš Trojos, tai lietuviai pasitenkino romėnais. Bet atrodo, kad lietuvių kilimo mitą iš romėnų išgalvojo ne patys lietuviai, o lenkai. Tokiu būdu lenkai lietuvius ne tik apkrikštijo, bet ir padarė romėnais. Dluogošas kildino žemaičius ir lietuvius iš lotynų, o Strykowski susiejo lietuvių tautos pradžią su Palemono atėjimu iš Italijos. Paskui tą mitą pakartojo ir Kojalavičius. Lietuvių "giminytė" su romėnais, gal tiksliau su italais, užsimezgė tikrai odisejiškai. Devintame ir dešimtame amžiuje Palemonas su penkiais šimtais kilmingų italų išsikelia staiga ant Baltijos pakrančių, kur Nemunas per savo

dvylika šakų lieja savo vandenį į mares. Ar šie kilmingi svečiai buvo iš Italijos išvaryti, ar audros atbloškė, ar dar dėl kokios kitos priežasties pasiekė mūsų kraštą, istorikas nužemintai prisipažįsta to nežinąs. Viena tik aišku, kad svečiai iš tolimųjų pietų buvo maloniai priimti, ir Palemonas, lyg už tai atsidėkodamas, paliko tris sūnus lietuviams valdyti. Tačiau Kojalavičius sekė ne tik mitus, bet atpasakojo taip pat kunigaikščiu Lietuvos daugiau ar mažiau tikrus istorinius faktus. Kartu reikia pripažinti, kad jis atliko nemažą propagandinį darbą Lietuvos labui. Jo lotynų kalba parašytoji "Historiae Lituaniae" supažindino vakariečius su mūsų tauta. Septyneriems metams praėjus nuo jos pasirodymo, vokiečių istorikas Martin Zeiller'is išleido vokiškai Lenkijos bei Lietuvos istoriją, kur jis beveik pažodžiui atpasakoja Kojalavičių. Ji buvo išleista Ulme 1657 metais.

Kai tolstame nuo renesanso ir artėjame prie apšvietos laikotarpio, tai pastebime, kad žmonės nustojo domėtis tautų atsiradimo mitais. Šis amžius pasižymi ypatingu jautrumu tautinei filosofijai. Magiška skambėjo apšvietiečiams laisvė. Nuo Montesquieu laikų vyravo nuomonė, kad laisvė gimė Tacito Germanijoje, ir germaniškoji laisvė esanti anglų politinių institucijų motina. Kai Rousseau samprotavo apie Lenkijos valdžią, tai nurodė kaip įstatymo tikslą tautinės sąmonės formavimą bei tradicijų įskiepijimą tautos širdin. To meto anglui būti patriotu reiškė ne tiek mylėt savo kraštą, kiek savo žmones ir kovoti už jų laisvę. Šitokia patrioto samprata greitai išpilietino Prancūzijoje, kur ji buvo nusakyta *liberté, égalité, fraternité* šūkiu.

Aštuonioliktasis amžius Lietuvai — tai ne apšvietos amžius, tai ne tautinės filosofijos amžius, tai amžius istorinio saulėlydžio su šalta ir grasinančia sutema. Apšvieta Lietuvoje — tai Šiaurės Karas, maras, bajorų savivaliavimas bei Lietuvos likvidavimas. Aštuonioliktojo amžiaus Lietuva — tai, anot Sruogos Sapiegos, "šventų smūtkelių raudanti giria". Ji neturėjo šviesuolių, kurie kurtų tautines filosofijas ar rašytų isto-

rijas. Joje tik siautė begalės bajorų su išparduotomis tautinėmis sąžinėmis. Jai beliko tik josios užguita liaudis ir Kristijonas Donelaitis. Pirmoji kūrė pasakas apie "varnų seimelius" ir "vilko bajorystės dokumentus", o antrasis hegzametru dainavo apie "būrišką nabagėlį", kurį visi stumdo "šen ir ten, nei kokį šunį nevertą".

II

Kai kuriuos amžius yra sunku apibūdinti ne dėl to, kad ten nieko įdomaus nebūtų, bet kad ten yra visko per daug. Toks yra devynioliktasis amžius. Jis garsus politinėmis erezijomis, romantiniais sentimentais, tautiniais sąjūdžiais. Jis yra svarbus taip pat istorijos mokslui. Su juo siejasi Jules Michelet, Thomas B. Macaulay, Jacob Burckhard, Leopold von Ranke vardai. Nežiūrint kai kurių metodinių bei filosofinių skirtumų, jie turi taip pat daug bendro, nes suvokia istoriją, kaip savos rūšies dramą. Praeitį yra žmogaus kovų, laimėjimų bei pralaimėjimų, vilčių bei užsimojimų liudininkas, ir istoriko uždavinys yra atkurti įvykių įtampą, atgaivinti išblėsusias emocijas, duoti prasmę dalykams bei įžiūrėti tvarką vyksmo netvarkoje. Bet tai jis gali atsiekti tik tada, kai įsijaučia į laiko dvasią ir pajaučia gyvenimo pulsą, t. y., kai stebi įvykius ne kaip tolimas žiūrovas, bet kaip dalyvis. Štai kodėl to meto istorikams tiesa yra daugiau negu šaltinių klasifikacija ar faktų išskaičiavimas. Jiems istorija yra ne tik mokslas, bet ir menas. Ją saisto tam tikri dėsniai ir siekia savo tikslų. Kadangi ji operuoja rašytu žodžiu, tai yra suvokiama kaip kūryba ir dėl to taip yra gimininga humanitariniams mokslams, ypač literatūrai. Todėl nereikia stebėtis, kad to amžiaus sceną dominavo istorinis romanas.

Anglams Walter Scott ir lenkams Henrikas Senkevičius puikiai įrodė, kad rašytojas gali atkurti praeitį ne kaip kokią abstrakciją ar sinchronizuotą vaidinimą, o kaip gyvenimą, gyvenimą žmonių su krauju ir aistromis, su žaibuojančiomis akimis ir dvasinėmis konvulsijomis. Su pagrindu Macaulay patarė istorikams atgriebti tą medžiagą,

kurią pasisavino rašytojas. Ir jis buvo vienas iš pirmutinių, kurie tai padarė. Didžiu gaivalingumu sualsavo ir Burckhard'o atskleistoji praeitis. Kas skaitė "Die Kultur der Renaissance in Italien", tas žino, kaip jis atkūrė tą laikotarpį visu tikroviškumu, kaip gyvenimo dinamiką, kuri toli išeina už paprastų istorinių studijų rėmų. Kai Michelet skelbė, kad renesansas atrado pasaulį ir žmogų, tai yra tiesa, bet tik iš dalies. Jo paties laikotarpis, romantizmas, turėjo ne mažiau reikšmės vieno ir kito atradimui. Romantinės generacijos istorikai pajėgė surasti renesanso atrastą žmogų ir pasaulį, nes jie patys buvo suradę žmogų savyje ir pasaulį apie save. Kad jų žmogiškasis elementas buvo stiprus, tai matome iš to, kad jų istorinė vizija turi daug daugiau ryšio su jausmine intuicija, negu chronologine analize. Ranke's aistrą matyti istorinę praeitį "wie es eigentlich gewesen" sukėlė ne tiek mokslinės tiesos meilė, kiek romantinis nusiteikimas. Tai galioja ir kitiems to meto istorikams. Versdami jų raštus, mes galime jausti, kaip jie trokšta būti dalyviais dramoje, kurią piešia. Jie mato istoriją, kaip šių dienų žiūrovas spalvotus filmus. Kas dominuoja šios rūšies filmus? Stiprus apšvietimas ir provokuojantys kontrastai. Panašiai rapsodinis vaizdavimas bei "intelektualinis sensuališkumas" užvaldo to meto istorikų atkurtųjų dramų panoramas.

Kokį vaidmenį romantizmas suvaidino mūsų tautos gyvenime, tai būtų labai dėkinga tema dizertacijai kaip literatūros, taip ir istorijos mokslų studentui. Romantizmas radikaliai pasuko mūsų tautos istorinę eigą ir tai todėl, kad juo sirgo Adomas Mickevičius ir mūsų tautinis sąjūdis. Ar Mickevičius yra lietuvis ar lenkas, tai bereikšmis klausimas. Daug svarbesnis dalykas yra jo įtaka to amžiaus lietuviškajai generacijai. Jis buvo Lietuvai tuo, kas J. L. Runeberg Suomijai. Pastarojo švediška rašytosios poemos kėlė patriotizmą suomių tautoje, o Mickevičiaus lenkiškai sukurti dalykai veikė lietuvių laisvės sąjūdį.

Krokuvoje, Nacionalinėje galerijoje, yra Oleszkiewicz'iaus tapytas Adomo Mic-

kevičiaus portretas, kur jis pavaizduotas, lyg koks mistikas ekstazėje. Kad jis turėjo mistinių polinkių, tai mini jo bendralaikiai. Tačiau jis mums yra labiau žinomas kaip romantikas. Visa jo kūryba, neišskiriant jo samprotavimų religiniais, filosofiniais ar istoriniais klausimais, alsuoja romantizmu. Tuos pačius jausmus paliudija lietuvių tautos praeities vizija, kur graikiškieji mitai susilieja su rytų pasakomis. Ką šis didis poetas galvojo apie lietuvius, sužinome iš jo paskaitų, skaitytų garsiojoje College de France nuo 1942 iki 1944 metų.

Kaip renesanso istorikai, Mickevičius supažindina prancūziškąją publiką su lietuvių tautos atsiradimo mitu. Jei pirmieji atkeldavo jos pradžių į mūsų eros pirmuosius šimtmečius, tai poetas romantikas eina atgal net iki tvano laikų. Viena pora stebuklingai išsigelbsti ir dar stebuklingesniu būdu nuvyksta gyventi į Lietuvą. Tačiau poetas turi mintyje ne Genezės tvaną, o tą, kuri sutinkame graikų mitologijoje. Štai kodėl ši rasė prasideda tuo pačiu būdu, kaip Deukalijono ir Pyros sukurtoji giminė. Lietuviai gimsta iš akmenų, kuriuos meta išsigelbėjusi pora. Todėl lietuviai yra tvėrimo pirmagimiai ir dėl to jie yra neapkenčiami, persekiojami ir niekinami svetimųjų, t. y. jaunesniųjų savo brolių. Mickevičius kartu primena klausytojams, kad šis lietuvių tautos atsiradimo mitas yra išlikęs pasakojimuose ir kronikose. Gaila, tik, kad nenurodo kuriose.

Lietuvių tautos istorinę kilmę Mickevičius susieja su dviem mitiniais vardais — Pruto ir Vaidevučio. Prutas yra vyriausiasis kunigas. Jis atskleidžia religijos paslaptis, išmoko garbinti dievus ir išaiškina tautai įvairias gamtos apraiškas. Vaidevutis eina politinio vado pareigas. Jis sujungia tautą ir įkuria savos rūšies karalystę. Bet su šiais dviem vadais atsitinka kažkas panašaus, kaip su Arabijos dykumų feniksu. Išviešpatavę daugelį amžių, jie užlipa ant laužo ir savanoriškai susidegina. Tik iš pelenų pasikelia ne jie patys, o jų įpėdiniai. Pruto palikuonys vadinasi vaidilos, kuriuos viduramžių kronikininkai laikė lietuvių

popiežiais, o Vaidevučio įpėdiniai — karo vadai. Kaip jų pirmtakai, taip ir jie užbaigė savo dienas savanoriška mirtimi ant lauko.

Mickevičius turi taip pat savo nuomonę apie kunigaikščių Lietuvą. Ji nėra simpatiška lietuviams. Į lenkų princus jis žiūri daug palankiau. Jis nurodo žiaurumą bei tautinį indiferentiškumą kaip pagrindines mūsų kunigaikščių savybes. Štai jo paties žodžiai: "Jei lenkų herojų tarpe nesiranda jokio nusikaltimo, jokios žmogžudystės saviškių tarpe, tai Lietuvos kunigaikščių istorija yra išdavimų bei žmogžudysčių tąsa. Tai žiaurūs ir negailestingi žmonės. Jie neprisiriša prie žemės kaip lenkų princai. Jie nepažįsta tėvynės. Kaip vakaruose normanų vadai, jie jaučiasi namie visur, kur apsistoja, visur, kur įsmeigia ir iškelia vėliavą, jie pradeda naują dinastiją ir naują istoriją. Ne savo tautybę primeta, o mielai priima lenkų ar rusų tautybę. Bet visur, kur jie yra, viešpatuoja pėgos ir užkariavimo idėja... Tokia tai lietuvių kariškių istorija. Tas kraštas, bereikšmis žemėlapyje, istorijoje yra begalinis".

Jau vokiečių metraštininkai neturėjo geros nuomonės apie mūsų kunigaikščius. Jie laikė juos ne kunigaikščiais, o prastuoliais. Tačiau ne geriau apie juos manė ir lenkai, kaip matyti iš poeto pasisakymų. Savotišką idėją jis turėjo ir apie lietuvių tautą apskritai. Lietuviai — tai tauta, kuri nepajėgia politiškai samprotauti. Jai svetimos ne tik monarchijos ar respublikos idėjos, o bet kokia valdžios forma apskritai. Net šie žodžiai neegzistuoja lietuvių kalboje. Sunku įsivaizduoti, kokią nuomonę apie lietuvius galėjo susidaryti Mickevičiaus klausytojai, kurie gyveno Montesquieu ir Rousseau idėjomis. Gal poetas buvo teisingesnis lietuviams, kai jis pridūrė šiuos pranašiškus žodžius: "Ta tauta yra viena iš tų, kuri dar turi rytojų".

Tačiau Mickevičius ne tik skaitė paskaitas apie lietuvius prancūzams. Jis rašė taip pat "Konradą Valenrodą", "Gražiną" ir "Poną Tadą", kur tiek Lietuvos romantiškų vaizdų ir praeities idealizacijos. Jo poetiniai kūriniai nuteikė patriotiškai lietuvių skai-

tytoją. Ne kas kitas, o jis padėjo kunigaikščių Lietuvos idealinei sampratai pagrindus. Nėra abejonės, kad jis turėjo įtakos Daukantui, o vėliau aušrininkams. Jis buvo per žymus ir per geras rašytojas, kad jį būtų galėjęs ignoruoti mūsų elitas. Juk nepaslaptis, kad Lietuva priklausė politiškai rusams, o kultūriškai joje viešpatavo lenkai.

Nors Mickevičius idealizavo Lietuvos praeitį, tačiau nebūtų tikslu jį laikyti Lietuvos atgimimo pirmtaku ar pranašu. Nes mūsų atgimimo sąjūdis gyveno ne tik praeities idealizavimu, o to meto romantinėmis nuotaikomis. Jei joks žmogus nėra sala, kaip sako poetas, tai tuo labiau tauta. Mūsų atgimimo sąjūdis yra ne kas kita, kaip XIX amžiaus romantinio nacionalizmo lietuviškas vertimas. Nors Napoleono karų nuteriota ir išvarginta, to amžiaus Europa buvo vis dėlto didžiųjų idėjų ir galingų aistrų Europa. Tai amžius, kuris pagimdė industrinę revoliuciją ir komunistų manifestą, politines partijas ir tautinius sąjūdžius, anglų imperializmą ir vokiečių militarizmą. Šį amžių dominavo galingos asmenybės. Vokiečiai didžiavosi Goethe ir Schiller'iu, Beethoven'u ir Bismarck'u, italai — Mazzini, Manzoni ir Garibaldi, prancūzai — Chateaubriand'u, Hugo ir Balzac'u. Amerikoje civilinio karo gaisrų viduryje stovėjo Lincoln'as. Vienos Kongreso atidarymo proga Saint-Simon išleido manifestą apie europinės bendruomenės reorganizaciją arba būtinybę ir būdus Europos tautas sujungti į vieną politinį kūną. Tačiau europiečiai nerodė jokio noro jungtis. Romantizmo paveikti, jie troško tik dalytis ir skirtis. Niekada, gal būt, intelektualinio elito idėjos neturėjo tokios didžios įtakos masėms, kaip romantinio sąjūdžio metu. To amžiaus pagrindinės idėjos — meilė laisvei ir aistra praeičiai, susižavėjimas folkloru ir herojais. Byron'o *Weltschmerz*u persunkti posmai ir Fichte's *Reden an die Deutsche Nation* — vienur žadino tautinį atgimimą, o kitur šovinistinį imperializmą. Graikijos Nepriklausomybės karas, Italijos suvienijimo epopėja, O'Connell kova už airių teises, Serbijos, Rumunijos ir Bulga-

rijos prisikėlimas, suomių laisvės sąjūdis, anglų, prancūzų ir vokiečių imperialistiniai užkariavimai — tai romantinių idėjų vaisiai. Jos nepaliko nuošaliai ir Lietuvos. Tačiau devynioliktojo amžiaus Lietuva — tai ne apšvieta Europa. Ano meto Lietuva — tai šiaudinių lūšnelių ir sulenkėjusių dvarų, Rūpintojėlių ir neišbrendamų kelių Lietuva; tai sukilimo ir trėmimo, Kražių Skerdynių ir Vargo Mokyklos Lietuva; tai Lietuva, kur baudžiauninkai ir valstiečiai kalbėjo dar lietuviškai, o ponai ir bajorai save ir Dievą garbino lenkų kalba. Ar ši Lietuva gali būti prikelta naujam gyvenimui? Atsirado žmonių, kurie neabejojo šia galimybe. Bet jie taip pat gerai žinojo, kad tauta yra reikalinga nepaprastos dvasinės stiprybės, jei ji nori prisikelti vėl gyvenimui. Ji negalėjo jos semtis iš pilkosios kasdienybės. Štai kodėl jie nukreipė tautos žvilgsnį į praeitį, kurią nuo renesanso laikų politiniais sumetimais taip idealizavo mūsų sulenkėję bajorai ir jų bendralaikis Mickevičius. Tai rodo, kad jie buvo geri masių psichologai. Žmonės mėgsta sapnus ir mitus labiau už kasdienišką tikrovę. Taip pat ir lietuviai mieliau klausėsi, kai jiems pasakojo apie kunigaikščius, kurie kalaviju daužė Maskvos sienas ar braidino žirgus Juodosios Jūros vandenyse, negu kad jiems būtų kalbėję apie silpnybes bei klaidas, kurios buvo mūsų tautinio ir valstybinio nuosmukio priežastimi.

Iki šių dienų mes išlikome ištikimi atgimimo sąjūdžio filosofijai. Nepriklausomybės laikais nuolatos buvo primenama Lietuvos garbinga ir didinga praeitis. Mūsų kunigaikščių politika, jų veržimasis į rytus, jų karo žygiai ir laimėjimai buvo laikomi lietuviškojo genijaus liudininkais. Kad Mindaugo, Gedimino ir Vytauto Lietuva buvo genijų ir milžinų Lietuva, tai dar ir šandien yra daugelio mūsų tautinė dogma. Bet tautinės dogmos yra mitai. O mitai yra ne istorinė tikrovės interpretacija, o idealinė įvykių bei žmonių samprata. Jei istorija ieško tiesos, tai mitai pasitenkina iliuzijomis. Bet ar žmogus ilgai gali gyventi iliuzijomis? Neatrodo, kad iliuzijos galėtų užtikrinti ir tautai egzistenciją. Kai kas vis mus

įtikinėja, kad mes esame reikalingi mitų. Ar tai nėra nuvertinimas mūsų pačių? Juk šiandien vaikai mažai besidomi pasakomis, nes jiems tikrovės pasaulis yra daug įdomesnis. Argi mes būtume taip dar nesubrendę, jog būtume reikalingi mitų?

III

Jei pereito šimtmečio istorikui Carlyle visas žinojimas yra istorijos produktas, tai šiandien mes manome, kad istorija yra naujo žinojimo padarinys. Aišku, tai galioja ir kitiems mokslams. Kaip kiti mokslai, taip auga ir istorija. Ji plečiasi laike ir erdvėje. Nauji mokslai, kaip archeologija, epigrafija ir ekologija, vis labiau atidengia tolimąją praeitį. Ne mažiau įtakos turi istorijai tikslesnis geografijos pažinimas. O ką bekalbėti apie sociologiją bei antropologiją. Kaip vienos, taip ir kitos sritis taip glaudžiai siejasi su istorija, jog yra sunku pasakyti, kur viena prasideda, o kita baigiasi. Kažkas panašaus yra su ekonomijos mokslu. Taip pat negalime ignoruoti masių psichologijos svarbos istoriniam pažinimui. Jau Nietzsche skelbė, kad masių psichologija yra visų mokslų karalienė. Negalime išleisti iš akių nė demografinių veiksmų. Šis mokslas nagrinėja žmogiškąsias tendencijas bei socialinio vyksmo apraiškas, pradedant įstatymais, kurie reguliuoja vedybas, ir baigiant dėsniais, kurie saisto moralę ir migraciją. Mes negalime susidaryti tikslesnio praeities vaizdo, jei neturime bent minimalinių demografinių žinių. Visi šie mokslai veikia kaip galingos jėgos istoriografijos lauke, ir šiuo metu dar nedaug kas tai pilnai realizuoja.

Modernieji istorikai, turiu mintyje J. H. Breasted, Howard Daughty, Robert Blake, pirminiu uždaviniu laiko ne tiek surinkti daug faktų bei aprašyti, kaip dalykai vyko, bet labiau parodyti, kodėl taip atsitiko. Šiuo atžvilgiu modernioji istorija skiriasi radikaliai nuo tikslųjų mokslų evoliucinės eigos. Septynioliktame amžiuje prasidėjusi mokslinė revoliucija ieškojo atsakymų ne į klausimą *kodėl*, bet į *kaip*. Ji nesidomėjo esmės klausimais ar kauzalinėmis proble-

momis, o labiau faktų nusakymu bei jude-
sio analize. Modernieji istorikai laiko savo
tikslu ne atkurti ar atgaivinti praeitį, bet
padaryti josios autopsiją. Jų manymu, pra-
eitis yra atkuriamą daug tiksliau, kai ieško-
ma priežasčių grandinės tarp paskirų įvy-
kių ir faktų. Kad tai padaryti nėra lengva,
jie to neneigia. Net fiziniuose moksluose,
kur paskiro įvykio izoliacija yra daugiau ar
mažiau galima, yra sunku suvokti ir dar
sunkiau determinuoti priežastingumo prin-
cipą, tai ką bekalbėti apie istorinį vyksmą,
kur nei sociologiniai, nei antropologiniai,
nei psichologiniai veiksmai nesileidžia nei
izoliuoti, ne surėmuoti. Štai kodėl priežas-
tingumą, su kuriuo susiduriame istoriniu-
ose moksluose, reikia suprasti ne formaline,
o logine prasme. Istorinė analizė yra savos
rūšies disekcija. Istorikas turi prieš akis ne
ši ar aną faktą ar įvykį, o priežasčių visu-
mą, kuri siejasi su šiuo ar anuo faktu ar įvy-
kiu. Tuo pačiu jam atsidaro atviras kelias
vis naujam *kodėl*. Kai kas gali sakyti, kad
"disekcinis" metodas padaro istoriją įvykių
bei faktų bekrauja saja. Tačiau tai ne būti-
nai turi įvykti, jei disekcinėje analizėje nėra
apeinami emociniai veiksniai. Įvykiai pa-
gimdo emocijas, ir emocijos iššaukia įvy-
kius. Kai istorikas neišleidžia iš akių vienų
ir kitų, tai jis sukuria ne tik tikslų, bet ir
gyvą praeities vaizdą.

Ikišiolinė lietuviškoji istorija apsiribojo
beveik vardų, faktų bei įvykių chronologi-
ne klasifikacija. Macauly kadaise teisingai
pastebėjo, kad faktų dauguma nepadaro
istorinės praeities suprantamesne. Kartais
paskiri faktai gali būti teisingi, o istorija
savo visuma gali būti klaidinga. Ar kažkas
panašaus nėra atsitikę su Lietuvos istorija?
Aišku, tai nereiškia, kad mes visai neturi-
me gerų istorikų. Tačiau jų yra tiek maža ir
jie yra taip izoliuoti, jog mums nekludo
pasijusti taip, kaip Gorky kadaise jautėsi.
Studentavimo metais jis mėgino įtikinti sa-
vo draugus, kad senieji rusų mąstytojai yra
pasenę, rašytojai atsilikę ir kad jiems reikia
ieškoti šviesesnių asmenybių. Taip galvoti
jis buvo padrąsintas dar kito entuziasto,
kuris gyrė Mill, Spencer, Darwin ir kitus,

ir laikė jų knygas geromis, nes jas degino
cenzoriai.

Kad Lietuvos istorija šaukiasi rimtesnių
studijų ir logiškesnės interpretacijos, negu
iki šiol rasdavome istorijos vadovėliuose,
tai, manau, niekas tam neprieštaraus. Sakau
sąmoningai "vadovėliuose", nes iki dabar
iš viso neturime Lietuvos istorijos. Jei Stry-
kovski'o "Kroniką" laikome pirmąja Lietu-
vos istorija, tai jau praėjo beveik keturi
šimtai metų, ir per tą laiką nei pavieniai,
nei kolektyviai dar niekas neparasė išsames-
nės istorijos. Kaip tai aiškinti? Kadaise
Bruckner'is, kaip Šalkauskis nurodo, manė
esant neverta domėtis Lietuvos istorija, nors
A. F. Kotzebue rado mūsų istoriją vertą
"Homero lyros ir Tacito plunksnos". Gal
būt, nei vienas, nei kitas nepasako tiesos,
bet mums būtų tikrai laikas daugiau padir-
bėti prie savos istorijos. Mes susiduriame su
tiek daug klausimų, kurie laukia išsamesnių
ir tikslesnių atsakymų. Ypač migloje skęsta
kunigaikščių Lietuva. Nei mes žinome ką
nors tikslesnio apie jos civilizaciją, nei apie
jos socialinį pobūdį. Ar vėlyvųjų viduram-
žių lietuviai negyveno dar tautų kraustymo-
si laikus? Juk lietuviai, kaip aisčių gentys
apskritai, nėra nieko palikę, ką mes vadina-
me civilizacijos paminklais. Tiesa, kronikos
kalba apie šventas girias, ir randame nema-
žą piliakalnių, tačiau kaip vieni, taip ir kiti
siejasi su civilizacija, kuri tebėra dar gam-
tos prieglobstyje. Nemaža klausimų iškelia
taip pat ir mūsų tautos socialinis charakte-
ris. Kai nukreipiame savo žvilgsnį į mūsų
tautos priešaušrį, t. y. dvyliktą ir tryliktą
amžių, tai gauname įspūdį, kad tarp paski-
rų mūsų genčių nebuvo nei bendravimo,
nei bendradarbiavimo. Kaip kitaip aiškinti
žemaičių, lietuvių bei jotvingių indifere-
tiškumą žemgalių, kuršių bei prūsų atžvil-
giu? Ar šią solidarumo stoką reikia aiškin-
ti psichologiškai ar politiškai, ar to priežas-
čių turime ieškoti geografinėje situacijoje.
O gal joms trūko gentinės sąmonės. Jei ti-
kėti Mickevičiui, tai atrodo, kad jos stoko-
jo net XIX amžiaus lietuviai. Štai jo žo-
džiai: "Ji neturi savo paskiros tautybės, ji
neegzistuoja kaip valstybė ir net į tai nepre-

tenduoja. Jos kalboje nėra nei tautos, nei tėvynės idėjos. Ji net nežino, kad kitos tautos egzistuoja”.

Ne mažiau intriguojantis yra kunigaikščių Lietuvos iškilimo bei žlugimo klausimas. Ukrainiečių istorikas V. Antanovic palygino ją su švystelėjusiu bei užgesusiu meteoru. Bet jis visai nesigilina, kodėl tas meteoras pasirodė ir užgeso. Šalkauskis pažvelgė į šį klausimą šiek tiek giliau: "Lietuvių tauta nėra prigimties nuskriausta. Savo praeityje ji turėjo pakankamai ir intelektualinių, ir materialinių pajėgų didelei tautinei civilizacijai sukurti. Atskiruose jos žygiuose aiškiai matyti didybės gestas. Bet ji nesugebėjo praeityje sukurti pilnutinės tautinės civilizacijos, nes jai pritrūko tos telkiamosios veikmės, kuri yra prigimta susipratusiai tautinei individualybei. Todėl lietuvių tautai nebuvo lemta atvaidinti visuotinėje istorijoje rolės, pritinkančios jos galioms, ir tautinė jos civilizacija nėra įsigijus pasaulinės reikšmės”.

Man atrodo, kad kunigaikščių Lietuva neįamžino savęs pasaulio istorijoje, kaip mes norėtume, kad ji būtų įamžinta, nes jai trūko trijų pagrindinių dalykų, kuriais remiasi imperijos ir civilizacijos: vertybių pajautimo, stipraus charakterio ir organizacijos. Kiekviena civilizacija yra istoriškai suformuotų socialinių normų bei asmeniškai išgyventų dvasinių galių sistema. Žmonės visa tai priima bei išgyvena kaip vertybes ir jas perduoda iš generacijos į generaciją. Atrodo, kad kunigaikščių Lietuva neturėjo aiškiau apibrėžtų normų, nei galime rasti aukštesnės dvasinės kultūros liudijimo. Lietuviškoji civilizacija pradėjo įgauti ryškesnes formas tik tuomet, kai ji susidūrė su krikščioniškaisiais vakarais ir rytais, bet tai įvyko tautinės kultūros sąskaiton. Lietuviai nepajėgė duoti savitų formų nei atnešosioms dvasinėms vertybėms, nei naujoms socialinėms normoms. O tai reiškia, kad ji stokojo stipraus tautinio charakterio. Tauta funkcionuoja kaip kūrybinis vienetas tik tuomet, kai ji įsigyja charakterį, kuris įgalina ją veikti savarankiškai. Organizacija yra tas veiksnys, kuris įgalina funkcionuoti

civilizuotas bendruomenes. Ji duoda bendruomenei organinę struktūrą, sujungia ją į funkcionuojantį vienetą ir yra kartu laidas koordinaciniam darbui. Visi šie trys dalykai vienas nuo kito priklauso ir vienas kitą sąlygoja. Visos civilizuotos bendruomenės pasižymi organizacija, stipriu charakteriu ir vertybių pajautimu.

Svarstant kunigaikščių Lietuvos klausimą, reikia turėti ir kitus veiksnius mintyje, ypač geografinius ir demografinius. Ką mes žinome, kiek stiprus buvo joje svetimasis elementas? Atsakymai į šiuos bei panašius klausimus pastatys kunigaikščių Lietuvą realesnėje šviesoje. Kad mūsų ikišiolinė idealinė josios interpretacija slepia daug romantizmo, bet ne tiek daug istorinio galvojimo, tai sako mums josios likimas. Ar žmonės nesako, kad medį galime pažinti geriausiai iš jojo vaisių? Jei kunigaikščių Lietuva būtų buvusi tai, ką mūsų tautinio tikėjimo dogma teigia, tai būtų sunku suprasti, kodėl ji taip greitai ir skausmingai užbaigė savo dienas. Štai kodėl jos žlugimo priežasčių nuodugnesnė analizė lieka istorinio galvojimo imperatyvu.

(Iš neseniai pasirodžiusios knygos "Tauta tikrovės ir mito žaisme". Šią įdomią knygą galima gauti pas platintojus. Kaina 3 dol.).

LIETUVA JAUNŪJŲ ŠIRDYSE

ANTANAS SAULAITIS, S. J.

Devynerių metų mergaitę, sugrįžusią namo iš vasaros stovyklos, motina klausia: "Na, Onute, kaip patiko stovykla?" — "Mama, stovykloje buvo, kaip Lietuvoje!" — džiaugsmingai atsakė mergaitė, o ji Lietuvos niekad nebuvo mačiusi, nes gimusi ir augusi išeivijoje.

Iš tėvų pasakojimų, iš knygų, lietuviškos spaudos, o ypač iš lituanistinės mokyklos ir organizacijos veiklos su vasaros stovykla jaunos mergaitės širdyje susidarė toks Lietuvos vaizdas: ten labai gražu, senos pilys, graži gamta, lietuvių jaunimas dainuoja, žaidžia.

Tėvams ir auklėtojams įdomu, ką jaunimas, sakykime iki 18 m. amžiaus, galvoja apie Lietuvą. Esu paklauses apie tūkstantį lietuvių vaikų, kokie septyni dalykai yra svarbiausi jų gyvenime. Kanados, Anglijos, Vokietijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir kitų kraštų lietuvių tėvų vaikai beveik be išimties tarp septynių svarbiausių dalykų įskaito ir Lietuvą.

Lietuvą jie vaizduoja įvairiai. Kaip savo iš tėvų paveldėtos tautybės simbolį, jie paima Vytį, Vyčio kryžį, Gedimino stulpus, trispalvę Lietuvos vėliavą. Jaunesnieji nupiešia Lietuvos gamtos vaizdą su pievomis, gėlėmis ir kryžiais. Kiti šeši dalykai daž-

niausiai būna: bažnyčia ar tikėjimas, draugai, tėvai, šeima, dviratis ar automobilis, gamta ir t. t.

Kai prašai būrelio nupiešti simbolinį piešinį, vaizduojantį Lietuvą, tai pasekmės taip pat labai įdomios. Viena mergaičių grupė Kalifornijoje nupiešė didžiulį piešinį, pavadintą "Lietuvaitė 1970 metais". Piešinyje jos stengėsi pasakyti, kad lietuvaitėi svarbu tautiniai šokiai, vasaros stovykla, lituanistinė mokykla, draugystė, jaunimo organizacija. Kita grupė Worcesterystėje nupiešė "Seną ir jauną Lietuvą", pažymėdami skirtumus tarp savo tėvų, vyresniosios kartos ir savęs, jaunesniųjų, bei pabrėždami, kad visi turi stengtis sugyventi, nors ir skirtųsi papročiai, apranga, mados ir kai kurios vertybės.

Vaizduodami savąją šeimą, vaikai dažnai įtraukia ir tautinį atspalvį — lietuviškus namų papuošimus, juostas, kryželį. Jaunesnieji, laisvai piešdami tema "Lietuva", paprastai nupiešia gamtovaizdį, senovės pilį, bažnyčią, Trijų kryžių kalną, Lietuvos žemėlapi. Vyresnieji dažniau piešia dabartinę Lietuvos stovį — ant gražaus Lietuvos vaizdo užpiešdami kūjį ir piautuvą, sovietų okupacijos ženklus. Daug kas parodo lietuvių tautą taip pat simboliais. Pavyzdžiui,

lietuvių tauta yra vežimas, kurį traukia visi lietuviai (mergaitė iš Niujorko), arba stogas, kurį visi lietuviai laiko, lyg stulpai (berniukas iš Čikagos), arba skęstas laivas, kurį gelbsti organizacijos. Bendruomenė, Bažnyčia, jaunimas, šeimos (mergaitė iš Argentinos).

Tėvai ir jaunimo vadovai žino, kad tvirtiau tautiškas išsiskiria tuose vaikuose, kurie dalyvauja ne tik kokiam nors viename sambūryje, pvz. chore ar tautinių šokių grupėje, bet ir lanko lietuvišką mokyklą, priklauso jaunimo organizacijai, lanko lietuvišką pamaldą. Užtat ir lituanistinėse mokyklose stengiamasi vykdyti kuo įvairesnę programą, dėstant ne tik lietuvių kalbą ir literatūrą, bet ir istoriją, geografiją, dainavimą, tautinius šokius. Taip pat labai naudinga organizuoti teatro vaidinimus, rodyti filmus, mokyti rankdarbių.

Reikia stebėtis, kad po tiek išėvijos metų (JAV po 100 metų, Pietų Amerikoje po 45 m., kitur po 25 m.) dar yra daug jaunimo, kalbančio lietuviškai, šokančio tautinius šokius, dalyvaujančio lietuviškose pamaldose. Visa tai pasiekta už Lietuvos ribų tėvų, mokytojų, jaunimo organizacijų vadovų bei rėmėjų pastangomis. Aišku, ne visi dalyvauja lietuviškame gyvenime, bet juk taip jau yra visose žmogiškose bendruomenėse. Amerikoje ir Kanadoje apie 15% lietuviško jaunimo lanko šeštadienines mokyklas, o kiti dar turi tikybos pamokas sėkmadieniais. Didžiausia lituanistinė mokykla yra Toronte su maždaug 600 mokinių. Daug jaunimo vasarą pereina per lietuviškas stovyklas. Kasmet tokiose stovyklose dalyvauja apie trys tūkstančiai lietuviško jaunimo.

KAIP ATRODO LIETUVA?

Viena senelė, atvykusi į JAV dar prieš pirmąjį pasaulinį karą, paklausta, ar važiuotų į Lietuvą, atsakė: "Ko aš ten važiuosiu? Ten reikia eiti į šulinį vandens semtis". Ji įsivaizdavo, kad Lietuva dabar lygiai tokia, kaip buvo prieš 60 metų. Bet kiti, priešingai, į tai žiūri iš daug romantiškesnio taško ir vis sako: "Ne, šis kraštas nėra toks gražus, kaip Lietuva, nes čia nėra gegučių.

nėra tiek baravykų, berželiai ne tokie gražūs.."

Nuo to, kaip suaugusieji galvoja ar kalba apie Lietuvą, daug priklauso ir vaikų nusistatymas. Tad kartais ir vaikai sako, kad Lietuva yra "graži pasaka", tėvelių prisiminimų nupinta. Kartą vienas amerikietis jėzuitas man sakė, kad reikalinga išleisti Lietuvos istoriją, kuri nebūtų tikrai įvykių, datų ir vietovių sąrašas, bet kurioje visų pirma būtų aprašyti svarbūs ir žymūs asmenys, kurie istoriją kūrė ir joje veikė, nes jaunimui išpūdi palieka žmogus, asmuo, asmenybė. Jis buvo dirbęs su žmonėmis anglių kasyklų srityje, kur gyvena daug lietuvių kilmės jaunimo. Kai kuriems iš jų, esą, gėda, kad jie yra lietuviai. Tad tokia, asmenis iškelianti, istorija juos kaip tik pastiprintų. Deja, tokios istorijos iki šiol dar neturime.

Yra pavojus Lietuvą įsivaizduoti tokia, kokia ji buvo, kai žmogus iš jos išvyko, ar tai būtų varginga pirmojo pasaulinio karo nuteriota Lietuva, ar prieškarinė moderni valstybė. Pirmoji sunkių laikų Lietuva jau praeityje, ją pakeitė moderni nepriklausoma valstybė. Bet ir 1940 metų Lietuva jau praeityje. Nežiūrint labai skaudžių laikų ir dabartinės okupacijos, lietuviai sugebėjo ir toliau vystyti savo kultūrą. Tad neigiami vyresniųjų atsiliepimai ar apie buvusią, ar apie dabartinę Lietuvą nepasitarnauja mūsų norimam tikslui — įkvėpti jaunimui Lietuvos meilę. Atrodo, kad beveik visas išėvijoje augęs jaunimas, kuris turėjo progos lankytis Lietuvoje, sugrįžta su daug stipresniu tautiniu nusistatymu ir aiškesne lietuviška savijauta.

Vyresnioji išėvijos karta turėtų stengtis neužgauti jaunos jautrios širdies dažnai girdimomis pastabomis: "Kaip tu čia dabar šneki? Dėl ko geriau neišmokai lietuvių kalbos?" Barimai čia nieko nepadės, vėliau reikia sudaryti sąlygas, kad jaunas išėvijos lietuvis jaustųsi pageidaujamas lietuvių tarpe, priimtas kaip savas, laukiamas lietuviškosios veiklos dalininkas. Jauni žmonės patys pastebi, kad jiems kartais duodama platinti bilietus, nešti vėliavas ar

dalinti prie durų programos, bet vengiama juos įsileisti į svarstymus, sprendimus, nutarimus. Žinoma, yra ir džiugių išimčių. Tikrai malonu matyti pamaldas, vaišes, susirinkimus ir programas, kur dalyvauja visų kartų lietuviai.

Be to, dabartiniu metu įvairių kraštų lietuviai tam tikra prasme vienas kitam atstovauja užimtą kraštą. Negalėdami laisvai gyvybės semtis iš tautos kamieno, jie stengiasi vienas kitą paguosti, pastiprinti, papildyti.

NEGIMUSIOJO DIENORAŠTIS

AL. GIMANTAS

Kiek lietuvių liestų šių dienų didžiausioji žmogžudystė — abortai, sunku būtų pasakyti. Jokios statistikos dar niekas neparuošė. Tai labai jau intymus, privatus reikalas, niekur nereklamuojamas, didžios paslapties gaubiamas. Bet aplinka veikia ir mus. Mes negalime didžiuotis, kad esame geresni už kitus. Tad ir abortų atveju negalėtume didžiuotis, kad mūsų ši problema neliečia.

Kalbant apie šią skaudžią šių dienų rykštę, dėmesį patraukė *The Remnant* (Vol. 3, No. 10) žurnale išspausdintas "Negimusiojo dienoraštis", kurio mintimis čia norime pasidalinti ir su "Laiškų Lietuviams" skaitytojais.

Spalio 5. Šiandien prasidėjo mano gyvenimas. Mano tėvai dar to nežino. Aš esu maža, kaip obuolio sėkla, bet jau esu. Aš esu mergytė. Turėsiu šviesius plaukus ir melsvas akis. Beveik viskas apie mane jau numatyta, net ir tai, kad labai mėgsiu gėles.

Spalio 19. Kai kas sako, kad aš dar nesu tikra asmenybė, kad tik mano motina teegzistuoja. Bet aš jau esu asmenybė, taip, kaip duonos trupinėlis yra tikra duona. Mano motina yra. Esu ir aš.

Spalio 25. Mano širdis pradėjo plakti pati iš savęs. Nuo dabar ji reguliariai plaks per visą mano gyvenimą, be jokio poilsio. Po ilgų metų ji pavargs, sustos, ir tada jau ateis mano mirtis.

Lapkričio 2. Aš augu po truputį kiekvieną dieną. Mano rankos ir kojos įgauna vis ryškesnę formą. Bet man dar teks palaukti ilgiau, kol tos kojytės pajėgs pakelti mane motinos rankose, kol mano rankytės pajėgs rinkti gėlių žiedus ir apkabinti mano tėvą.

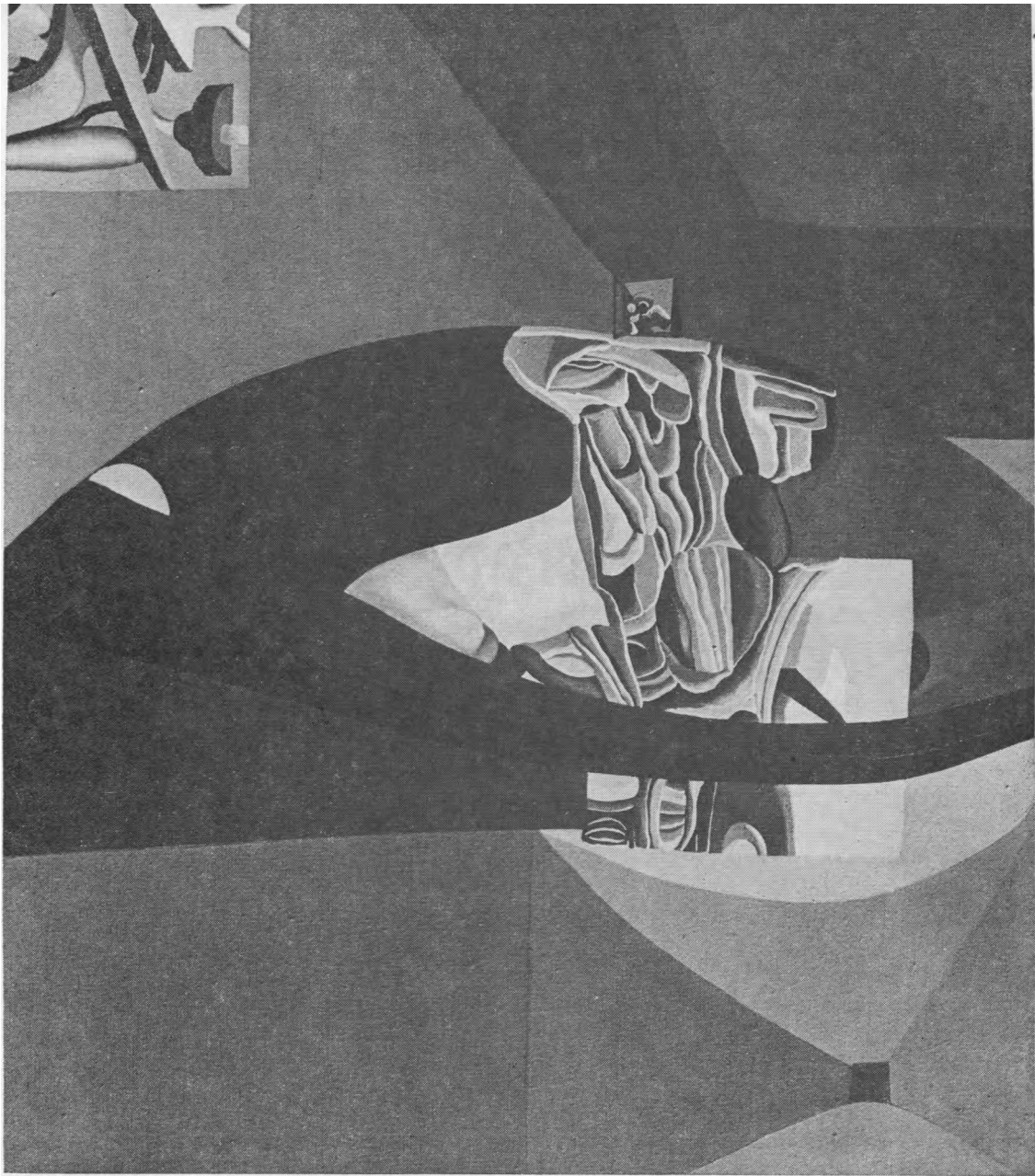
Lapkričio 12. Mažyčiai mano rankų pirščiukai pradeda įgyti reikiamą išvaizdą. Dar jie nuostabiai yra mažiukai. Su jais aš galėsiu glostyti savo motinos plaukus. Ir aš galėsiu jos plaukų pluokštelį įsidėti sau į burną, bet motina tikriausiai pradės šaukti: "Oi, ne, ne, mano brangioji!"

Lapkričio 20. Tik šiandien mano mama sužinojo iš daktaro, kad aš esu, gyvenu prie jos širdies. O, kaip laiminga tu, mama, turėtum jaustis! Ar tiesa, mamyte?

Lapkričio 25. Mano mama ir tėtis tikriausiai šiuo metu galvoja, kokį man vardą parinks. Bet juk jie net nežino, kad aš esu mergytė. Gal jie sako, kad aš esu Andukas, bet aš norėčiau, kad mane vadintų Katyte. Aš dabar jau tokia didukė!

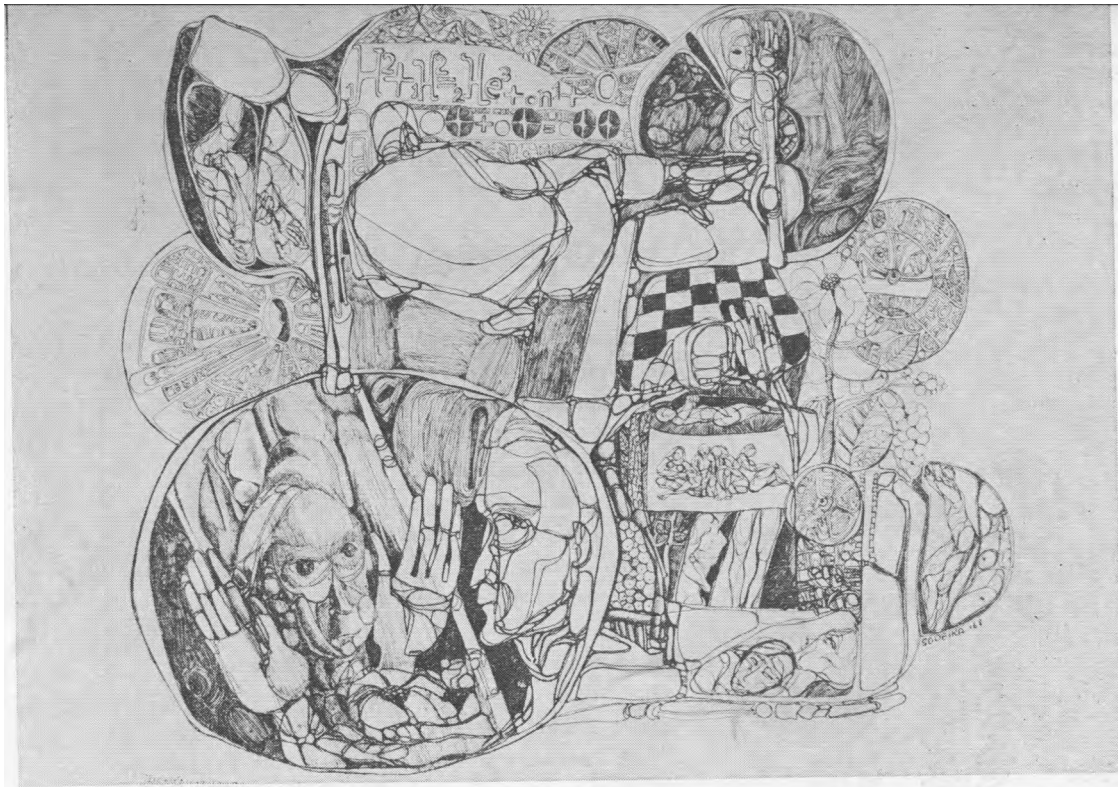
Gruodžio 24. Kažin ar mama jaučia mano širdies plakimą? Kai kurie kūdikiai gimta nesveiki. Švelnios gydytojų rankos kartais bando atlikti net stebuklus, norėdamos tokiems vaikučiams gražinti sveikatą. Bet mano širdis yra stipri ir sveika. Ji plaka taip lygiai ir stipriai — tuk, tuk, tuk... Mama, tu turi sveiką mažą dukrelę!

Gruodžio 28. Šiandien mano motina mane nužudė.

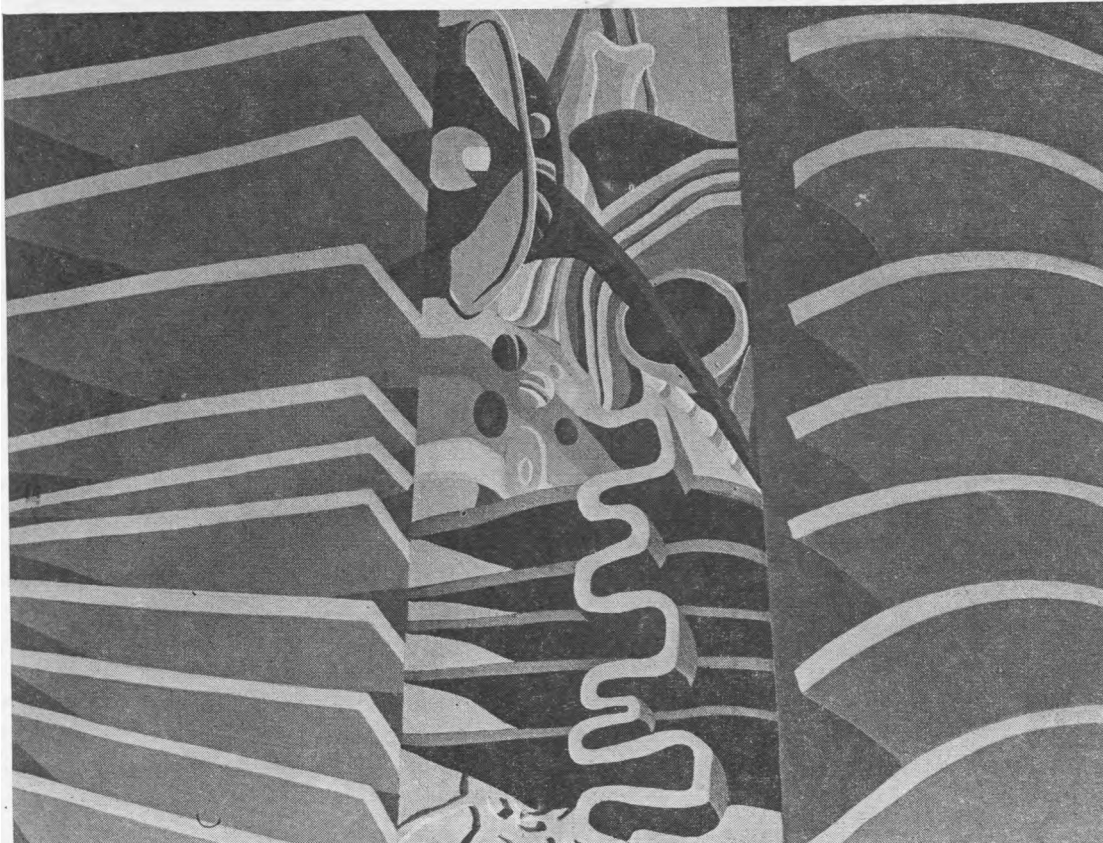
Anomalija (akrilika)

ZITA BILIŪNAITĖ - SODEIKIENĖ gimė Jurbarkė. Atvykusi į Ameriką, baigė Marijos gimnaziją Čikagoje ir Čikagos Meno Institutą. Su savo darbais dalyvavo visose "Dailės" grupės metinėse parodose, kurių pirmoje (1963 m.) gavo Čiurlionio Galerijos pagyrimą, o 1969 m. pirmąją premiją tapyboje. Taip pat dalyvavo eilėje grupinių amerikiečių parodų, o 1967 ir 1969 m. kviestinėje Žiemos parodoje (Winter Show) River Forest, Ill. Turėjo dvi individualias parodas Čikagoje ir vieną Los Angeles, Kalifornijoje. Yra iliustravusi keletą knygų, daugiausia vaikams. Narė Chicago Society of Artists, Sales and Rental Gallery of the Art Institute of Chicago ir Art Institute Alumni Association.

Kintamumas (pieštukas)

Evoliucinis spaudimas (akrilika)

VLADAS ŠLAITAS

APIE GYVENIMĄ

Nėra nieko gražesnio už žmogaus gyvenimą
ir nėra nieko gražesnio už mano gyvenimą.
Ir jeigu kartais gyvenimas
mums atrodo nebegražus ir nemielas,
tai šitai tėra tik mūsų kaltė
arba tik mano kaltė,
nes gyvenimas
buvo gražus ir pasilieka gražus.
Chrizantemos
vėlų rudenį dvelkia pavasariu.
Meilė
slypi skaisčios mergaitės veido malonėj.
O,
mano Dieve!
Tokį Tu gražų ir mielą davei mums gyvenimą.
Mums,
mirtingiesiems,
kurie baisiai dažnai patys ardom ir griaunam
gyvenimą.

APIE ILGUS METUS

Ilgas amžius gali būti palaiminimas,
ir ilgas amžius gali būti bausmė
už negerai praleistą jaunystę ir pajėgumo metus.
Nesu aklas.
Turiu akis ir matau,
kad yra daug žmonių,
kurie savo senatvėje vargsta.
Vargsta,
vargsta
Ir vargsta.
Vargsta ligų kamuojami ir vienatvės.
Vargsta kasdien atrajodami
savo jaunystėj blogai sukramtytus dalykus. Arba dalykus,
kuriuos kartą jaunystėj prarijo, visai nekramtę.
Vargsta,
vargsta
ir vargsta,
nes kitaip ir negali būti,
nes anksčiau
ar vėliau
tenka viską gerai sukramtyti.

JAUNIMO PASAULIS

GEDIMINAS KIJAUSKAS, S. J.

Jauno žmogaus amžiui, tur būt, būdingiausia yra tai, kad jis yra pašauktas jaunystėje ugdyti savo talentus, savo asmenybę, kurti savo gyvenimą. Tai tarsi menininkas, kuris planuoja ir realizuoja savo gyvenimo didįjį kūrinį. Sakoma, kad Michelangelo savo garsiąją Dovydo statulą iškalė iš marmuro gabalo, kuris skaldymo metu buvo sugadintas ir numestas šalin kaip neaudingas. Didysis menininkas pirmiausia savo vaizduotėje sukūrė nuostabią viziją, kurią vėliau bandė išreikšti sugadintame marmuro gabale. Kantriai ir ilgai besidarbuodamas, jis perkėlė į marmurą tą nuostabią grožį, kurį buvo sukūręs savo mintyse. Panašiai yra ir su jaunu žmogumi, kuris, pažindamas save, savo galimybes ir pajėgumą, renkasi savo idealus, planuoja ir vykdo savo užsibrėžtus tikslus. Prieš imantis šios kūrybos darbo, gal vienas iš pirmųjų reikalavimų yra pažinti save ir aplinkynes bei sąlygas, kuriose šį kūrinį teks realizuoti. Koks yra tas pasaulis, kuriame jaunas žmogus šiandien gyvena?

PASIKEITIMAI JAUNO ŽMOGAUS PASAULYJE

Apibūdinant jaunatvę ne fizinio subrendimo prasme, o asmens vykdoma role, sakytume, kad jaunatvė yra laikas, kai asmuo

nėra traktuojamas nė kaip vaikas, nė kaip suaugęs. Fiziniai jis yra užaugęs ir atlieka vieną kitą suaugusiųjų pareigų, bet pagrindinės suaugusiųjų privilegijos ir išimtinės teisės jam paneigiamos.

Seniau jauni žmonės palikdavo jaunatvės amžių, kai baigdavo gimnaziją ir įsijungdavo į darbininkų eiles. Jie paprastai atlikdavo suaugusiųjų darbus. Vedybos jiems gal būdavo prieš akis, bet mokyklos metai jau būdavo praėję.

Šiandien padėtis pasikeitusi. Jauniems žmonėms sunku gauti darbą. Jei jie ieško geresnio užsiėmimo, turi būti pasipuošę mokslo laipsniais. Daugumai jaunimo tai reiškia finansinio priklausomumo metus pastūmėti į 20-sius metus. Amerikoje apie 30% kolegijos studentų siekia aukštojo mokslo (graduate studies). Amžius, kada jie pradeda dirbti savo profesijoje, daugeiui nusikelia į 25-sius metus ir vėliau. O šeimą dabar jaunimas paprastai sukuria anksčiau, negu seniau darydavo. Tokiu būdu yra atskiriamos vedybos nuo subrendimo ir finansinis nepriklausomumas nuo šeimos sukūrimo. Yra liūdna, kai jaunas žmogus yra pririštas prie savo tėvų iki 25 m. Pora metų kariuomenėje visus reikalus dar labiau sumaišo. Žiūrint iš karjeros ir šeimos taško, šie metai atrodo lyg veltui praleisti.

Iškyla ir kitas keistas paradoksas. Nors jaunatvės metai prailgėjo, tačiau jaunas žmogus dabar anksčiau daro subrendusio sprendimus. Jam sunku pakliūti į kolegiją. Jau nuo mažens jis turi rinktis tinkamus dalykus mokyklai, kad pasiroštų savo profesijai. Jei jis pasirinks ne tą kursą ar nepereis antruosius gimnazijos metus, tas faktas gali jam atsiliiepti visą gyvenimą. Gana anksti jis turi pradėti ruošti kolegijai ir galvoti apie karjerą.

Šiandien jaunatvės amžius jaunuoliui nėra laukimo laikas, kada jis gali bandyti save, kas jis yra ir kur jis eina. Tai nėra laikas, kai jis gali vaidinti įvairias roles ir žiūrėti, kuri jam geriau tinka. Jam pratęsė jaunatvės amžių, bet atėmė pagrindinį to laiko tikslą: jis neturi progos išbandyti savo jėgų.

Labai anksti jis pradeda gyvybinę kovą už profesinį sėkmingumą. Gyvenimo aplinka jį tiesiog verčia poruotis ir skubėti tuoktis. Jo visas gyvenimas pasidaro tokiu rimtu reikalu, kad jaunas žmogus stumte stumiamas į jį, dar jam nepasirošęs, ir paskui laikomas pasirošimo stadijoje ilgiau, negu reikia.

Jaunuoliui sunku suprasti suaugusiųjų pasaulį. Jam įsakyta dirbti, kad paskui sėkmingai gyventų. Geri pažymiai mokykloje tam būtini, nors mažai, ką jis išmoksta mokykloje, yra svarbu. Jis turi džiaugtis, nes tik vieną kartą bus jaunas, bet turi būti ir rimtas, nes nieko nepasieks pasaulyje. Jis turi būti teisingas ir laikytis visų taisyklių, išskyrus tai, kai kiti suka, ir niekas nuo to nenukenčia. Jam pasakyta, kad jis gaus daugiau, negu jo tėvai tikėjosi turėti. Bet jis gerai žino, kad tie dalykai atėmė iš jo iniciatyvą ir pasitikėjimą, kurie reikalingi pasisėkimui. Jį perspėja už apatiją, baudžia už neatsakingumą.

JAUNUOMENĖS KULTŪRA

Viena šio paradoksinio jaunų metų pratęsimo ir suvaržymo pasekmių yra, kad jaunimas vis daugiau ir daugiau atsiskiria nuo suaugusiųjų bendruomenės. Sociologai dabar kalba apie jaunuomenę kaip tam tikrą

kultūrą, kuri turi gyvenimo stilių su savomis vertybėmis, tikslais ir elgesio pavyzdžiais, dažnai skirtingais ir net priešingais suaugusiųjų bendruomenei.

Jaunas žmogus bėga iš suaugusiųjų pasaulio, nes ten sutinka prieštaravimus, neranda užuojautos. Jis visiškai nepasitraukia, o išsirenka kai kurias suaugusiųjų roles, jas išima iš konteksto ir padaro didesnėmis, negu jos buvo, pvz. jaunuoliui tiek yra svarbu vairuoti automobilį, kad jis tą mechaninį prietaisą tiesiog garbina. Jam neleidžiama būti suaugusiu, nors jis yra skatinamas elgtis kaip suaugęs. Todėl su masinių komunikacijos priemonių pagalba, kurios jam suteikia išgarbintą ir išpūstą šių rolių supratimą, jis taip perdeda kai kurias jam suteiktas suaugusiųjų privilegijas, kad jos pasidaro jo gyvenimo centru. Toks jo elgesys, atrodo, lyg ir prieštarautų suaugusiųjų bendruomenei, bet jis kartu ir visa tai sukarikatūrina.

JAUNŲJŲ KULTŪROS ATSIRADIMO PRIEŽASTYS

Socialinis jaunuolių įsijungimas sudaro vieną iš jautriausių žmogiškosios bendruomenės problemų, ar tos bendruomenės senos ar modernios, industrinės ar ūkinės, kapitalistinės ar socialistinės, europiečių, amerikiečių, afrikiečių ar azijatinės. Kaip gali jaunuoliai perimti suaugusiųjų roles darbe, šeimoj, lytiniame gyvenime? Kokius pasipriešinimus jie sutinka, kai, stumiami biologinių ir psichologinių pasikeitimų, jie bando keisti savo padėtį ir atrasti sau tinkamą vaidmenį toje bendruomenėje?

Jaunimo problema iš dalies yra amžina. Biologinis ir psichologinis žmogiškosios būties subrendimas, lyties atbudimas, originalumo augimas ir krizė, įtampos su autoritetu, šeima, mokykla, valdžia ir religija, kartų konfliktai, nesusipratimai ir prieštaravimai tarp degančio ir iliuzijų pilno jaunimo ir suaugusiųjų, kuriuos apmąstymas ir gyvenimo patirtis atšaldė

Bet jaunimo problema turi ir modernių, naujų aspektų. Regime jaunimo "gengių" fenomeną, jaunuolių pasimetimo padidėji-

mą ir įvairumą, jaunimo turgaus išsivystymą ekonominėje plotmėje, jaunuolių spaudos pasisekimą, jaunuolių įtaką viešajam radijui ir televizijai, jaunatvės mito propagavimą ir išnaudojimą.

Pirmu žvilgiu atrodo, kad ir šiandien sutinkame visų epochų reiškinį: kartų konfliktai ir nepakankamas jaunimo įsijungimas į socialinę sritį. Bet toks aiškinimas greit pasirodo nepakankamas, nes jis nepastebi ir neišreiškia dabartinės problemos savitų formų, originalių bruožų.

Įprastu būdu aiškinant jaunimo problemą, galima aprašyti ir bandyti suprasti biologinę ir psichologinę krizę, skirstyti jaunuolius pagal amžių. Galima taip pat bandyti suprasti ir analizuoti jaunuolių pasimetimo bei sukilimo ir socialinio pasireiškimo būdus. Galima apspręsti jaunimo paklydimų priežastis (tinginystę, disciplinos trūkumą, užsidarymą, provokacijas, melą, pabėgimus iš namų, pasimetimą). Galima svarstyti šeimyninių pairimų įtaką jaunimui (skrybas, atsiskyrimus, nesutikimus, dirbančių motinų problemą). Galima pagaliau žiūrėti ir į neištikimybės pasekmes jaunimui; komunikacijos įtaką jaunai dvasiai (teatrus, spaudą, plokšteles, radiją, televiziją); mokyklos ir auklėjimo trūkumus; perdėtų ir nekontroliuojamų pramogų pavojus; plačiai reklamuojamą erotizmą. Visa tai yra svarbu, bet modernioji jaunimo problema įgauna freudinę dimensiją, pareikalauja, kad į ją pažvelgtume visai iš kito taško ir su ja susijusius faktus dėtume ant kito pagrindo bei išrikiuotume juos visai kita tvarka.

Tradicinis žvilgis tarsi išeina iš žinomo ir visuotinio reiškinio ir tokiu būdu pati problema įgauna freudinę dimensiją, pasidaro daugiau asmenine negu socialine problema. Bet tai tik vienas problemos aspektas. Jaunuolis juk yra ir bendruomenės dalis, jos narys. Kaip tad derinti šias dvi realybes?

JAUNUOLIS IR JAUNA BENDRUOMENĖ

Didžioji problema yra ne jaunuolio ir aplinkos konfliktas, o sąveika tarp jaunuolio

dviprasmiškumo ir bendruomenės dviprasmiškumo. Jaunieji ir suaugusieji — vieni ir kiti pilni netikrumų ir prieštaravimų — susitinka greit besikeičiančioje bendruomenėje, kuri irgi pilna netikrumų ir prieštaravimų. Kaip atspėti priežastis ir pasekmes, kad jaunimas, suaugusieji ir bendruomenė vienas kitą veikia? Ar nebūtų tikslu tokiu atveju ieškoti jaunuolio pertemptos krizės bei sąmyšio pradžios šeimos santykiuose, mokykloje ar socialiniame gyvenime, kuriuos seniau priskyrėm vien "natūraliem" reiškiniam, ypač biologinei sričiai?

Tradicinis žvilgis aplamai tvirtina, kad jaunuolio krizė yra natūrali, visuotinė ir biologiniai pagrįsta. Tame paprastai randa ir pagrindinę sunkumų priežastis su aplinka. Bet ar tai vienintelis būdas šią problemą aiškinti?

MOKSLININKU TYRINĖJIMAI

Šiandien yra žinoma, kad 1) ši krizė chronologiškai mažėja su fiziniais jaunuolio pasikeitimais: ji gi būtų jiems vėlesnė; 2) ji nepriklausomai nuo biologinių pasikeitimų užsitęsia, tačiau turi ryšio su jaunuolio užimama vieta bendruomenėje; 3) ji ne visur vienodai išgyvenama (pvz. pagal Margaret Mead, mergaitės [Samos salose] jaunatvės amžiuje neišgyvena psichologinio sąmyšio); 4) ji pasireiškia įvairiomis formomis, atsižvelgiant į kultūrą. Tad persasi išvada, kad jaunuolių krizės pobūdis nėra vien tik natūralus. Aiškinantis tą krizę, svarbu nustatyti ryšį tarp prieštaravimų, kuriuos matome jaunuoliuose, ir prieštaraujančios įtampos, būdingos socialinėms grupėms, kuriom jaunuoliai priklauso.

Amerikietė antropologė Ruth Benedict teigia, kad jaunuolių subruzdimą reikia aiškinti ne fiziologiniu būtinumu, o nesiderinimu pačioje bendruomenėje. Mūsų bendruomenėse socialinis gyvenimas remiasi skirtumo dogma tarp vaiko ir suaugusiojo. Dažnai tą skirtumą pašventina įstatymas. Kai daug primityvių tautų vaiko perėjimą pas suaugusius tvarkė įvedamosiomis apeigomis ir psichologiniu paruošimu, tai moderniosios bendruomenės prarado tokias

apeigas ir nežino, kaip oficialiai tokį įvedimą atlikti. Moderniosios bendruomenės per mažai padeda jaunesiems pereiti iš vaikystės ir iš jaunystės. Atvirksčiai, jos trukdo, ir iš to kyla konfliktas.

Kartais sakoma: "Jaunatvė yra abejonių ir sąmyšio amžius" — iš čia ateina visos bėdos. Jei šis tvirtinimas remiasi fiziologiniu pagrindu, tai jo reiškiniai turėtų būti visuotiniai. Bet etnologai įrodo, kad taip nėra. Vieta, kuri skiriama jaunuoliams besikeičiančioj bendruomenėj, kartu parodo ir problemos šaltinį, t. y. modernioji bendruomenė sunaikino tradicines perėjimo apeigas ir nedavė jokio pakaitalo. Be to, ši bendruomenė rūpinasi savo augimo problemomis, nes ji pati yra jaunuolė.

M. Mead palygino savo studijose išsivysčiusių kraštų jaunuolį su primityvių bendruomenių jaunuoliu. Ji pastebėjo, kad amerikiečių — kaip ir kitų industrinių bendruomenių — jaunuolį iš visų pusių spaudžia reikalavimai, kurie jam neleidžia net atsikvėpti. Problemos, kurias jis sutinka, yra didelės ir visos jį puola iš karto, savyje jos jam dažnai neaiškios, pvz. kokia jo rolė lytiniame gyvenime, kaip pasirinkti profesiją, įsijungti į socialinį gyvenimą, išlaikyti egzaminus, išryškinti savo tikslus, nuomones, imtis atsakomybės. Trumpai, kaip įsijungti į socialinę sistemą ir susivokti socialinių normų labirinte, kuriame trūksta aiškumo ir darnos? Palyginus šią padėtį su kai kurių primityvių bendruomenių padėtimi, skirtumas yra gana didelis. Ten suaugusiųjų rolės perimamos palaiptams, socialinės normos paprastesnės, aiškesnės ir harmoningesnės, negu mūsų ir aplamai industrinėse civilizacijose.

Tad jaunuolių krizė išsivysčiusiuose kraštuose dalinai kyla iš to, kad jaunimas labai anksti pastatomas daryti sprendimus, kai spęstini klausimai jam dar nėra aiškūs. Jis verčiamas priimti socialines normas, kurių jis nesupranta ir kurios nesiderina su tuo, ką jis mato apie save. Visa tai skatina jaunuolius bėgti iš tokios padėties ir slėptis savoj kultūroj, kurią jie išvysto. Kuo pasižymi ši kultūra? Ji parodo, kad jaunuolis

vertina tik dabartį, ieško sujaudinimo ir avantiūrų, atmeta įprastus metodus ir vengia pastangų reikalaujančio darbo. Juos patraukia rizika ir drąsūs žygiai, jie mėgsta šiuo momentu išgyvenamus malonumus, bet lieka abejingi tiems, kuriais tik vėliau bus galima džiaugtis.

Suaugusiųjų bendruomenėje ši jaunuolių kultūra atlieka savo uždavinį: ji padeda jaunuoliams, nežiūrint viso jos orientavimo, palaiptams pilnai subręsti.

NUOMONIŲ ĮVAIRUMAS

Mokslininkai, aiškindami taip sudėtingą apraišką — jaunuolių krizę, toli gražu visiškai nesutaria. Amerikietis sociologas Talcott Parsons jaunimo problemų šaltinį mato ten, kad jaunuoliai šiandien apkraunami dideliais darbais. Besiruošdami gyvenimui, jie turi išspręsti daug didesnes problemas negu seniau. Ta problema ypatingai paastrėja, kai įvairūs klausimai jiems pateikiami labai abstrakčiai ir techniškai. Socialinių normų labirinte jaunimas nesugaulo ir pasimeta, kai nėra, kas jį veda.

Pagal James S. Coleman, jaunimo drama plaukia iš to, kad jaunuoliui sunku suprasti ir išmokti socialines normas. Kadangi socialinis pasiruošimas taip ilgai užtrunka, tai tas faktas išaiškina ir jaunuolių kultūros atsiradimą, kurioje jaunuoliai randa sau pastogę ir savo vietą socialinėj sistemoj.

Jaunuolių grupių (gengių) tyrimai parodo, kaip jaunuoliai, sukilę ar atsiskyrę savo grupėse, atspindi suaugusiųjų papročius ir iš dalies sukuria visuotinės bendruomenės klimata (ir jie į kitus asmenis žiūri kaip į įrankius, kuriuos galima panaudoti savo malonumui; ir juose pastebimas palinkimas į socialinę bei rasinę diskriminaciją).

Žiūrint, iš kurio taško vertinsime, jaunuoliai dabar atrodo kaip aukos, išdava ar atspindys tos bendruomenės, kuri neapvaldo savo augimo. Tokiu atveju, jaunuolių krizė pasidaro daugiau socialinė, negu biologinė ar psichologinė. Ši krizė kartu atskleidžia ar net padidina tą sunkią padėtį.

TURIZMAS LIETUVOJE

Vasaros atostogų metu per Lietuvą keliauja šimtai tūkstančių turistų, tiek lietuvių, tiek iš kitų "broliškų respublikų" atvykusių. Jų skaičius kasmet didėja, tačiau tik dabar pradėdama rimčiau nuogausti ir rūpintis, kad kraštas visai nepasiruošęs turizmo antplūdžiui, kuris, vietoj ekonominės pasparties, atneša neatitaisomų nuostolių.

1970 m. gale Respublikinė turizmo ir ekskursijų taryba, Lietuvos Gamtos apsaugos draugija, Kraštotyros ir paminklų apsaugos draugijos taryba bendrai posėdžia-

kuri daugiau yra bendruomenės negu asmens išdava. Krizė didėja, kai nesiderina šeimyninės ir socialinės struktūros. Autoriteto panaudojimas mažai pagerina padėtį. Panašiai veikia ir nepastovios, neaiškios ar abstrakčios socialinės ir moralinės normos, kurias patys suaugusieji laužo, arba neįtikinantys socialiniai tikslai, kuriuos vyresnieji dažnai išduoda ar net jiems prieštarauja. Pagaliau prie jaunimo šiandieninės krizės prisideda ir stoka apeigų, kurios palengvina jaunam žmogui pereiti iš vieno amžiaus etapo į kitą.

Psichologiniu ir sociologiniu žvilgiu vertinant, modernioji jaunimo problema, tiesa, yra žmonių jaunatvės problema, bet dar labiau — ji yra bendruomenių jaunatvės problema.

Skyrių tvarko DANUTĖ BINDOKIENĖ

vo, o iš tų posėdžių aprašymo (Kult. Barai, 1970, 9 nr.) galima susidaryti tokį Lietuvos turizmo vaizdą:

Turistams nakvynių ar stovyklaviečių beveik nėra. Valgyklos ir parduotuvės nepajėgia keleivių aptarnauti. Maždaug 1000 gyventojų tenka tik 1,3 viešbučio vietos, o stovyklavietės — 0,71. Jeigu kur yra įrengta turistams poilsavimo vietos (pvz. Švenčionių, Ignalinos rajonuose), į jas nėra jokių rodyklių, parašų ar kelio nurodymų. Taip pat nėra jokios literatūros, brošiūrų, kuriomis galėtų pasinaudoti keleiviai.

Neturėdami tinkamų patogumų, turistai buriasi bet kurioje pakrūmėje, žaloja, teršia gamtą, naikina istorinius ir kultūrinius paminklus. Vietiniai gyventojai jų nemėgsta, atsisako padėti. Ypač dideli nuostoliai gamtai ir apylinkėms pastebimi žymesnėse vasarvietėse — Kuršių Neringoje, Birštone ir kt.

Minėtas susirinkimas diskutavo įvairias turizmo neigiamybes, tačiau jokių konkrečių, praktiškų išvadų nepasiekė. Siūlyta turistą prie tvarkos pratinti jau mokyklos suole, įdiegiant meilę gamtai ir pagarbą kultūriniais krašto paminklams. Daug naudingiau būtų buvę pasirūpinti greitesne viešbučių, valgyklų, poilsavimo vietų turistams statyba, bet niekas nenori imtis atsakomybės, o ir gražiausi sumanymai nušęsta svetimo biurokratizmo liūne.

BE KOMENTARŲ

Besklaidant *Kultūros Barų* 8 nr. (1970 m.), akin krito straipsnelis, kuriam jokių komentarų nereikia — kiekvienas skaitytojas susidarys teisingą išvadą.

Rukainiuose (Vilniaus rajone) stovi senas, akmeninis svirnas, statytas baudžiamosios laikais. Tokių svirnų buvo galima aptikti prie didelių dvarų įvairiose Lietuvos vietovėse. Į svirnus apylinkių valstiečiai turėjo pilti grūdus, kurie tada buvo visiškoje dvarininkų valdžioje. Tie dvarininkai visai savivaliaudavo ir skriausdavo valstiečius.

Šis istorinis pastatas — svirnas Rukainiuose tarnauja ir mūsų dienomis. Rukainių tarybinis ūkis į jį pila savo javus.

LIETUVIŠKŲ BALDŲ KŪRĖJAS

Šiuo metu pagarsėjęs Lietuvoje yra lietuviškais motyvais baldų kūrėjas dail. J. Prapuolenis, 1970 m. sulaukęs 70 m. amžiaus. Jo sukurtuose balduose atsispindi lietuvių liaudies meno savybės ir kartu lengvos, modernios linijos. J. Prapuolenis kuria taip pat ir meniškus papuošalus, suvenyrus, antkapius ir pan. Visi kūriniai — grynai lietuviški, išstudijuoti ir paremti liaudies meno pagrindais.

(Kult. Barai, 1970, 9 nr.)

TARYBINĖS SANTVARKOS "IDOMYBĖS"

Kartais tenka išgirsti priekaištų, kad kai kurie mūsų laikraščiai, perduodami žinutes iš Lietuvos, pateikia per daug neigiamybių, tarsi būtų norima įtikinti skaitytoją, kad ten gyvenimas tikrai nepakenčiamas. Tačiau, šalia nesiliaujančios bolševikinės propagandos srovės, tos neigiamybės, beskaitant okupuotos Lietuvos spaudą, daugiausia bado akis. Kartais mums, gyvenantiems visko pertekusiame krašte, jos atrodo neįmanomos, net juokingos. Bet štai, pavarčius tik vieną "Tiesos" numerį (1970. XII. 23), galima užtikti nusiskundimų, kad žmonėms trūksta pačių pagrindinių, reikalingiausių prekių apylinkės krautuvėse; didesniuose miestuose nėra vietų automašinoms pastatyti, nebėra rodyklių ir eismo taisyklių prie kelių, o kai kam net smulk-

menos virsta problemomis — nebegaunama vantų pirtims, nes, pagal numatytą planą, jų per mažai gaminama.

Įdomiausi nuotykiškai pasitaiko su statybomis. Pakruojuje numatyta statyti nauja vidurinioji mokykla. Senąją tuoj nugriovė, o tik tada pradėjo dairytis, kas paruoš statybos dokumentaciją ir kas statys. Jau treji metai vaikai mokosi susigrūdę koridoriuose ankštame priestate, o naujosios mokyklos dar nė planai neparuošti.

Šiauliuose namų valdybos Nr. 1 darbuotojai, sužinoję apie vyriausybinių potvarkių dėl kolektyvinių televizijos antenų, užuot jas pirma įrengę, nukarpė nuo stogų senąsias antenas. Žmonės liko aptemdytais aparatais, nes naujas antenas galės įrengti tik po metų.

Molėtų miesto gyventojai tempia būtiniausias prekes daugiau kaip pusantro kilometro iš centrinių miesto krautuvių, nes kaimynystėje buvusį maisto pardavimo kioskelį nuvežė, kai pažadėjo statyti produktų parduotuvę. Statybos pradžios nematyti, o žmonės jau senokai vargsta.

RAŠYTOJŲ PRIEAUGLIS

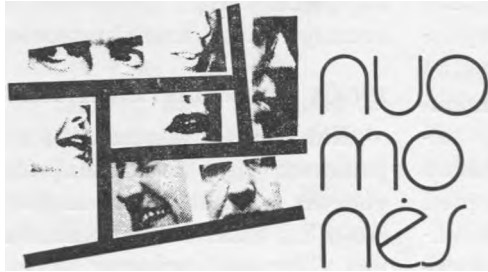
Gruodžio pabaigoje Vilniuje įvyko "Pirmosios knygos" autorių vakaras, kuriame buvo pagerbti pirmąsias knygas 1970 m. išleidę autoriai: A. Puišytė, A. Marionis, A. Alionis, B. Radzevičius, R. Šavelis ir V. Brazauskas.

MAČERNIO POEZIJA

Vytauto Mačernio poezijos knygą "Žmogaus apnuoginta širdis", apimančią beveik visą jo kūrybinį palikimą, išleido "Vagos" leidykla 1970 m.

LIETUVOS OPEROS JUBILIEJUS

Kaune 1970 m. gruodžio paskutiniąją dieną, pagal senas tradicijas, įvyko "Traviatos" spektaklis. Juo buvo pagerbta ir paminėta lietuviškosios operos 50 m. sukaktis. Pirmą kartą "Traviata" buvo atlikta prieš 50 m. Pagrindines partijas dainavo Kipras Petrauskas ir Adelė Galaunienė; 1970 m. Alfredą dainavo V. Noreika, o Violetą — A. Vasiliauskaitė.

O VIS DĒLTO NESUSIKALBAME

HENRIKAS ŽEMELIS

Perskaitęs laikraščiuose atgarsius dėl mano straipsnio "Kodėl mes nesusikalbame" ("L. L." 1970 m. rugsėjo mėn.), ilgai galvojau, ar galima grįžti prie to paties klausimo, išvengiant pasikartojimų, nes visi mano oponentai "Drauge", "Dirvoje", "Naujienose" ir šiame žurnale neišsijungė į rimtas diskusijas, nekalbėjo dėl iškelto Mausimo esmės, bet kibo prie atskirų išsireiškimų arba, ištraukę iš sakinio žodį, darė labai tolimas išvadas, girdi, tas Žemelis niekina veiksnius, nuvertina jaunimo tautinį entuziazmą, brutaliai įžeidžia garbingą visuomenės dalį, griauna valstybės suverenitetą, kalba Kazakevičiaus ar Juškio lūpomis, susitikinėja su agentais ir t. t.

Žinoma, jautresnis žmogus, išgirdęs tokius apkaltinimus, galėtų būti išvestas iš pusiausvyros, tačiau man, turinčiam ilgesnį patyrimą su lietuviškąja spauda, kilo tik viena mintis: daug ką užmiršome ir nieko neišmokome. Dar blogiau — man atrodo, kad tam tikros mūsų visuomenės demokratinio galvojimo kreivė sparčiai krenta žemyn. Berods, aiškiai išdėsciau savo nuomonę, tačiau mano oponentai negalėjo ar nenorėjo suprasti, ką aš rašiau, teigiau ar įrodinėjau. Įvyko tai, ką ir tame straipsnyje pažymėjau, kad "ginčijamasi ne dėl klausimo esmės, bet dėl klaidingų ar nesu-

prastų tvirtinimų bei išvadų". Čia prisimenu, kai prieš keletą metų į Čikagą buvo atvykęs A. J. Greimas. Jisai skaitė paskaitą apie jaunimą ir naujus sąjūdžius. Kai prasidėjo diskusijos, kai kurie užpuolė prelegentą, kad jis paskaitoje tą ar kitą tvirtinęs. Prelegentas tai griežčiausiai paneigė, mandagiai nurodydamas, kad kažkas nesuprato jo minties.

Taigi, nesusikalbame, kaip ir mano straipsnio atžvilgiu, todėl ir noriu trumpai paliesti kai kuriuos man primetamus kaltinimus.

LAIKRAŠTIS — NE KRAUTUVĖ

Čia vėl reikia grįžti prie tos pačios spaudos, kur tie visi nesusikalbėjimai įvyksta. Malonu ar nemalonu, tačiau turime konstatuoti liūdną faktą, kad mūsų spauda dar yra labai žemo lygio. Mes kažkaip galvojame, kad laikraštis tai yra kaip krautuvė — jei tik turi pinigų, tai ir gali varyti biznį. Žurnalistu gali būti kiekvienas, kas tik moka rašyti. O jei neturi jokios profesijos — tai tinkamiausias kandidatas į redaktorius. Bet iš tikrųjų tai yra labai rimta profesija, ilgų metų mokslas, platus išsilavinimas, gilus gyvenimo problemų pažinimas. Mūsų gyvenimo sąlygose gal nebūtų tikslu reikauti tokio tobulumo iš spaudos darbininkų

ir žurnalistų, bet vis dėlto pagrindinių laisvosios spaudos principų turėtume laikytis. Tuo labiau, kad per dvidešimt metų gyvendami demokratinuose kraštuose, turėjome progos pažinti, kaip tas laikraštinės spaudos procesas yra ir turi būti vykdomas.

Štai dabar vienas iš "Draugo" redaktorių, komentuodamas mano straipsnį, primeta "Laiškų Lietuviams," redakcijai, kaip ji išdrįsusi tokį klausimą diskutuoti ir įdėti mano straipsnį, nes, girdi, aš niekinas Vliką ir Altą, sakydamas, kad jie yra vadina mi veiksniais. Tad ką gi gerbiamasis autorius siūlytų? Ar jis norėtų, kad kiekvienas laikraštis įsivestų cenzūrą? Ar jis nori, kad tik kai kurie laikraščiai turėtų teisę ir neklaidingumo monopolį spręsti visiems lietuviams rūpimus klausimus, kurie pagaliau nėra grynai politiniai, bet kultūriniai ir visuomeniniai?

Jeigu kas pareiškia priešingą nuomonę, ar nurodo kitus kelius tiems patiems tikslams siekti, ar parašo kritišką žodį dėl kai kurių institucijų veiklos, tai ar jis automatiškai tampa mūsų laisvinimo darbų griovėju? Tokios išvados mums yra svetimos, įvairių režimų liūdnas palikimas, ir mes turėtume panašias rašliavas iš spaudos šalinti.

Vlikas, Altas ar kas kitas nėra kažkokie tabu, neliečiamos ir nekritikuojamos institucijos. Mes norime, kad tos institucijos ne tik, anot J. Jurevičiaus, "judėtų ir eitų", bet efektingai mūsų siekiamam tikslui tarnautų. Gal mano oponentai ir turi tiesos sakydami, kad aš nesu per daug simpatiška nusiteikęs Vliko ir Alto atžvilgiu. Kodėl? Tai paaiškinau savo straipsnyje. Nelabai mėgsčiau uždaras institucijas, nors neneigiu, kad ir jos gali nuveikti gerų darbų. Mano visos simpatijos buvo ir yra Lietuvių Bendruomenės pusėje, nes ši organizacija kas treji metai atsinaujina ir, be to, jos visuotinumas, o ne partiniai pagrindai, garantuoja mūsų organizuotą, įskaitant ir politinę, veiklą ateičiai.

Toji kritika nėra vieno asmens ar vieno laikraščio nuosavybė, kuris kitaip manančius gali šmeižti ar, kaip jau įprasta, vadin-

ti komunistais. Ir čia ne p. Jurevičiaus "pasimetėliai" kalti, bet tie, kurie neišmoko gyventi demokratinėje visuomenėje, neišmoko gerbti kitų nuomonės ir kultūringai svarstyti mūsų tautinių problemų.

PIGŪS ŽURNALISTINIAI TRIUKAI

Kai kurie, atsiliepusieji į mano straipsnį, pasirinko pigų žurnalistinį triuką. Savo išvadoms paremti jie iš mano straipsnio cituoja tik atskirus išsireiškimus ar žodžius. Pvz. "Drauge" rašoma:

Veiksnių veiklą Žemelis apibūdina: "Jie pradėjo visą savo veiklą grįsti... ambicingomis užmačiomis, nieko bendro neturinčiomis su pagrindiniais laisvėje gyvenančių lietuvių siekimais".

Gi pilnas sakinytis taip skamba:

Užuot vadovavę pasimetusiai visuomenei ir nurodę naujus uždavinius, jie pradėjo savo veiklą grįsti partiniais ginčiais, atstovavimais, kompetencijų pasisavinimais ir kitomis ambicingomis užmačiomis, nieko bendro neturinčiomis su pagrindiniais laisvėje gyvenančių lietuvių siekimais.

O kokios yra tos ambicingos užmačios, paaiškinta kitame sakinyje:

Juk Vliko bėdos ir prasidėjo nuo to, kai jis, atsidūręs emigracijoje, neprisitaikė prie naujų sąlygų, o stengėsi būti vyriausiuoju tautos organu su partijomis, seimais, vyriausybėmis ir t. t.

Tad ar toks žurnalistinis žongliravimas nedvelkia demagogija? Arba vėl, daugelis pasigavo žodį "normalėjimas" ir iš to pradėjo daryti fantastines išvadas. Bet kodėl tie ponai nenorėjo pasiskaityti, ką aš rašiau apie Sov. Rusijos nenormalėjimą, apie visokius varžymus ir t. t.?

Dėl "Dirvoje" įdėto slapuko (teko girdėti, kad iš Los Angeles) dviejų puslapių rašinio čia nenoriu ilgiau kalbėti, nes tai yra puikus pavyzdys, kaip nereikia rašyti straipsnių. Minimas slapukas tiek pabėrė žodžių, tiek sukaupe tik jam vienam suprantamos "išminties", kad gavosi skandalinga lietuvių kalbos darymo mišrainė. Primesdamas man lietuvių kalbos nemokėjimą ir tarptautinių žodžių vartojimą, pats

juos ne tik vartojo, bet tiesiog kūrė. Štai keli pavyzdžiai: militantiškumas, realizacija, nonsensas, versatilumas, dokrinacinė, komponentai, kliauzulė, maniakinis, vitalinė potencija, sinchronizuotas ir t. t.

* * *

Dėl ryšių su Lietuva savo nuomonę išdėščiau ir čia jos nekartosiu. Mano oponentai neiškėlė nė vienos naujos minties, kuri parodytų, kad jie realiai žiūri į šį aktualų klausimą. Seni argumentai, visokie įtarinėjimai, baimė ir per padidinamąjį stiklą ieškojimas įvairiausių agentų — tai nėra kelias tai problemai spręsti.

Reikia išeiti iš uždarų kambarių, plačiau pažinti ir suvokti gyvenamojo meto problemas, ypač atkreipti dėmesį į jaunąją kartą, kuri daug blaiviau vertina padėtį ir daug geriau supranta išeivijos ir lietuvių tautos uždavinius. Ir svarbiausia, negalvokime, kad tik viena grupė, vienas laikraštis ar vienas asmuo turi teisę spręsti arba reikšti nuomones. Kol mūsų spauda, redaktoriai ir žurnalistai nesupras tų paprasčiausių laisvosios spaudos dėsnių, tol mes šaudysime į nežinomus taikinius, vis labiau nutoldami nuo pagrindinių klausimų sprendimo.

Tai tiek man kilo minčių, paskaičius tuos visus atgarsius dėl mano straipsnio. Nors ir labai norėdamas, nesuradau tinkamesnio vardo ir šiam savo rašiniui, kaip tą patį: "O vis dėlto nesusikalbame".

REDAKCIJOS PASTABA

Prieš keletą mėnesių pradėjome šias diskusijas, tikėdamiesi, kad gal, kultūringai kalbantis ir diskutuojant, labiau išryškės ši taip dabar svarbi ir aktuali ryšių su kraštu palaikymo problema. Iš iki šiol buvusių pasisakymų ir šiame, ir kituose laikraščiuose pamatėme, kad mums susikalbėti yra sunku, o gal ir visai neįmanoma. Neatrodė, kad viena pusė galėtų pateikti tokių argumentų, kurie įtikintų kitą pusę.

Kai kurie net kritikavo redakciją, kad ji kelia šį klausimą. Jų nuomone, "Laiškai Lietuviams" turėtų pasilikti tik prie religinių klausimų nagrinėjimo. Primename, kad "Laiškai Lietuviams" nėra grynai religinio

turinio žurnalas. Kaip kiekviename numeryje pažymima, tai yra "religinės ir tautinės kultūros žurnalas". Mes visiškai neabejojame, kad tas su kraštu bendravimo klausimas labai rišasi ir su tautine, ir su religine kultūra. Visi labai gerai žinome, kad tas klausimas mus skaldo, sukelia vienu prieš kitus neapykantą, pravardžiavimą visokiais nekultūringais žodžiais. Ar tai nekenkia mūsų religinei ir tautinei kultūrai?

Kartais vis tenka nugirsti, kad vienas ar kitas skaitytojas skundžiasi, jog tame ar kitame numeryje beveik nieko neradęs apie religiją. Bet tai yra tik dėl to, kad kai kurie yra susidarę labai klaidingą religijos sąvoką. Jie mano, kad religija tai yra tik poterių kalbėjimas irėjimas į bažnyčią. Ne! Religija yra žmogaus gyvenimas su visais kasdieniniais jo rūpesčiais, džiaugsmiais, laimėjimais ir vargais. Manome, kad beveik kiekviename straipsnyje galima ką nors rasti, kas padėtų žmogaus religiniam gyvenimui. Šiam tikslui galima rasti minčių ir knygų recenzijose, ir filmų aprašymuose, ir kituose skyriuose.

Na, o kokia pagaliau yra redakcijos nuomonė tuo bendravimo klausimu? Kaip jau esame kituose numeriuose minėję, redakcijos nuomonė turėtų kiekvienam paaiškėti iš visų jos iki šiol buvusių pasisakymų. Čia dar trumpai ją pakartosime.

1. Redakcija, kaip ir kiekvienas susipratęs lietuvis, visiškai neabejoja bendravimo su mūsų broliais, esančiais okupuotoje tėvynėje, reikalingumu. Tai ne kartą yra patvirtinę ir mūsų veiksniai.

2. Tas bendravimas turi būti protingas. Tuo taip pat, tur būt, niekas neabejos.

3. Bet štai dar trečias kebliausias klausimas — kokį bendravimą laikyti protingu, ir kokį neprotingu? Čia mes ir išsiskiriame, nes kas vienam atrodo visiškai logiška, protinga ir būtina reikalinga, kitas tai laiko neprotiniausiu veiksmu. Kaip jau esame minėję, iš praktikos žinome, kad pasiekti čia vienodą nuomonę yra neįmanoma. Tad kas belieka? Ar ir toliau taip ginčytis, vienas kitą niekinti, šmeižti, juodinti, silpninant mūsų lietuviškąją veiklą ir teikiant didžiau-

Skryrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S. J.

VALSTYBĖ AR VALSTIJA

Valstybė ir *valstija* nėra seni dariniai; Sirvydo žodyne (pvz. IV leidime, 1677 m.) tam reikalui duodama *viešpatystė*. Mūsų bendrinėje kalboje dabar jau spėjo įsigalėti *valstybė* tam, ką anglai vadina *state*, vokiečiai *Staat*. Tuo tarpu "Aušros" laikais buvo įsigavusi lytis *valstija*, kuri reiškė čia *apskritį*, čia *valstybę*. Pastaroji forma ir ligi šiol vartojama JAV. Čia spaudoje rašoma ir *valstybė*, bet dar neretai ir: *Suvienytos Amerikos Valstijos*, o jau ypač: *Illinois*, *Michigano valstija* (jei jau ne *steitas*). Jau būtų metas šios lyties visiškai atsikratyti. Juk nėra jokio reikalo čia besiskirti ir griauti bendrinės kalbos vienybę. Tad visur var-

sią džiaugsmą priešui? Ir čia kiekvienas protingas žmogus turi pripažinti, kad taip elgtis yra savižudybė. Tad redakcija yra tvirtai įsitikinusi, jog čia nelieka jokio kito kelio, kaip palikti šį klausimą kiekvieno sąžinei ir privačiam apsisprendimui. Tada mūsų visuomenė apsiraminų, nekovotų vieni prieš kitus, bet visi galėtų savo energiją nukreipti bendrai kovai prieš mūsų priešą, bendrai veiklai, stiprinant ir ugdant mūsų tautines vertybes, auklėjant jaunimą susipratusiai lietuviais. Ši mintis ne kartą buvo pareikšta ir kai kuriems pagrindiniams mūsų veiksmų atstovams. Jie visiškai jai pritarė.

totina: *Jungtinės* (ne: *Suvienytos*) *Amerikos Valstybės* (sutrumpintai *JAV*), *Illinojaus* (*Illinois*) *valstybė* ir t. t.

Kai kurie, nesipriešindami *Jungtinėms Amerikos Valstybėms*, vis dėlto linkę manyti, ar nereikėtų rašyti *Illinois*, *Michigano... valstija*, šia forma norėdami pažymėti ir valdomojo vieneto skirtumą: čia, esą, visa Šiaurinės Amerikos valstybė, o čia tik jos dalis, lyg tam tikras valsčius. Bet ar būtina mums būti tikslesniems už pačius angliškai kalbančius amerikiečius? Juk angliškai ir vienu, ir antru atveju vartojama ta pati lytis: *United States*, *Illinois state*. Taip daro ir kitos tautos, pvz. lenkai. (Žiūr. dr. P. Jonikas. *Gimtojo žodžio baruose*, 83 psl.). Teko pastebėti, kad dabar Lietuvoje žodį *valstija* vartoja, bet nežinia, kuo jie tai pagrindžia.

KAI KURIOS NOSINIŲ PROBLEMOS

Daugeliui mūsų spaudos bendradarbių kartais neaiškumą kelia vad. nosinių rašymas kai kuriuose žodžiuose. Pirmiausia — įvardžiutiniai būdvardžiai. Visiems, tur būt, aišku, kad galininko linksnyje rašomos dvi nosinės, pvz. *gerąją*, *brangiąją*, *baltąjį*, *uolųjį* ir t. t. Neaiškumai kyla ypač viena-skaitos naudininko ir įnagininko linksniuose. Bet čia, neieškant kokių nors "argumentų" ar "logiškų pagrindų", reikia įsidėmėti, kad įnagininko linksnyje nosinė rašoma, o

naudininko linksnyje jokių nosinių nėra. Pvz.: *geraja, piktaja, uoliaja*, bet: *gerajai, piktajai, uoliajai, gerajam, piktajam, uolijam*. Vietininko linksnyje, žinoma, taip pat nosinių nereikia, pvz.: *gerajame, piktajame, uolijame*.

Kai kuriems atsiranda neaiškumų, rašant įvairias šių veiksmožodžių formas: *bręsti, skęsti, kąsti, balti, salti, šalti, irti, gesti, gręsti, grasinti. Bręsti, skęsti, kąsti* yra rašoma su nosinėmis, nes čia yra iškriėtęs priebalsis *n*. *Balti, salti ir šalti* visose formose rašomi be nosinių, išskiriant esamąjį laiką — *bąla, sąla, šąla*. Kai kas mano, kad esamojo laiko trečiasis asmuo nuo veiksmožodžio *irti* reikia rašyti su nosine — *įra*, bet tai yra klaidingas galvojimas; reikia rašyti yra (arba *irsta*). Juk taip pat rašome: *byra, kyla, svyla*. Žodis *gesti* turi dvi prasmes: *gesti, genda, gedo* ir *gesti, gęsta, geso*. Tad *gesti*, šia antrąja prasme, turi nosinę tik esamajame laike, kaip ir žodžiai *bąla, sąla, šąla*. Žodžiuose *gręsti* ir *grasinti* jokių nosinių nėra. Tad rašoma: *gresia, grasina*. Taip pat ir daiktavardžiai *grasa, grasinimas* yra be nosinių.

DAR APIE NEREIKALINGUS VIETININKUS

Jau "Laiškuose Lietuviams" esame rašę apie per dažną vietininko vartojimą ten, kur jo visai nereikia (plg. 1970 m. 2 nr.), čia norime dar pridėti vieną kitą jo neteisingo vartojimo atvejį. Pvz.: *Solistė pasirodė scenoje visoje savo didybėje. Rašinys parašytas gražiam stiliumi. Ši knyga yra išėjusi anglų kalboje. Linkiu daug laimės naujuose metuose. Melsk už mus, nusidėjėlius, dabar ir mūsų mirties valandoje*. Čia vietininkas vartojamas visai ne vietoje. Šiuos sakinius reikėtų taip pataisyti: *Solistė pasirodė scenoje visa savo didybe. Rašinys parašytas gražiu stiliumi. Ši knyga yra išėjusi anglų kalba. Linkiu daug laimės naujaisiais metais. Melsk už mus, nusidėjėlius, dabar ir mūsų mirties valandą*.

NEIGINYS VIETOJ TEIGINIO

Vis dar neretai tenka girdėti pasakant: *Kur tik nenukeliausi, visur atrasi lietuvių. Jis ką tik nepaima, viską padaro. Ko tik ne-*

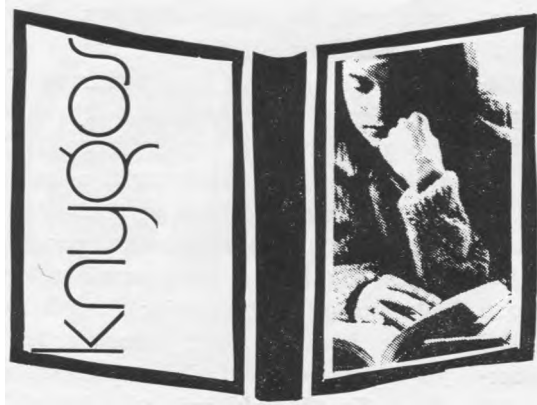
paklausi, jis į viską atsakys. Šie sakiniai gal ir galėtų būti teisingi, bet tik ne ta prasme, kuria norima juos pavartoti. Pvz. sakiny *Kur tik nenukeliausi, visur atrasi lietuvių* gali būti taip suprantamas, kad kur nenukeliausi, ten yra lietuvių, o kur nukeliausi, tai nežinia, ar ten jų yra. Bet, žinoma, tuo sakiniu ne tai norėta pasakyti. Tad šiuos sakinius reikia pataisyti, vartojant teiginius vietoj neiginių: *Kur tik nukeliausi (arba benukeliausi), visur atrasi lietuvių. Jis ką tik paima (arba bepaima), viską padaro. Ko tik paklausi (arba bepaklausi), jis į viską atsakys*.

DIENOTVARKĖ IR DARBOTVARKĖ

Abu šie žodžiai yra geri ir vartotini, tik ne ta pati yra jų abiejų reikšmė. Jau iš pačių žodžių aišku, kad *dienotvarkė* reiškia *dienos tvarką*, o *darbotvarkė* — *darbų (ar darbo) tvarką*. Dažnai susirinkimų protokolai taip pradedami: "Pirmininkas atidarė susirinkimą ir patiekė (= pateikė) šią dienotvarkę". Ar toks pasakymas yra teisingas? Jis gali būti teisingas, bet gali būti ir neteisingas. Tai priklauso nuo to, kas čia norėta pasakyti. Jeigu tas susirinkimas ar suvažiavimas tęsėsi visą dieną ir pirmininko buvo pateikta visos dienos tvarka (konferencijos, laisvas laikas, pietūs ir t. t.), tai tas jo pateiktas užsiėmimų ir tvarkos aprašymas yra *dienotvarkė*, bet jeigu tas susirinkimas tęsėsi tik kokią valandą ar kelias valandas ir pirmininko buvo pateiktas tik susirinkimo darbų aprašymas, tai čia tinka sakyti *darbotvarkė*, bet ne *dienotvarkė*. Tad susirinkimuose dažniausiai ir daroma ši klaida — vietoje *darbotvarkės* vartojamas žodis *dienotvarkė*.

PAGALBA IR PAŠALPA

Kai kam atrodo labai nelogiška, kad mes sakome *gelbėti, šelpti*, bet rašome *pagalba, pašalpa*. Bet jeigu kas kalboje visuomet ieškotų griežtos logikos, tai labai apsilviltų. Kalba nėra matematika. Kiekvienoje kalboje pasitaiko nukrypimų ir nuo logikos dėsnių, ir nuo matematiškų taisyklių. Kai kuriose kalbose net yra daugiau išimčių,

MIRUSIO UŽMARIO ĮAMŽINTOJI GYVYBĖ

NIJOLĖ JANKUTĖ

Taip jau žmogus "surėdytas", kad jam visada labai įdomu girdėti, ką kiti apie jį kalba, o ypač — ką rašo! Tas pats smalsumas galioja, kai svetimųjų kalba bei raštai liečia Lietuvą ar lietuvius. Kaip jis atsiliepia apie mano tautą, mano tautiečius — tai pirmas klausimas, kuris kyla, atvertus svetimtaučio rašytojo knygą lietuviškomis temomis. Jei autoriaus vaizduojami lietuviai neatitinka tradicinio paveikslo (dori, geri, lyriški, riteriški, žodžiu — perdėm tei-

negu taisyklių. Mat, kalbą formuoja ne abstrakčios logikos taisyklės, bet praktiška žmonių vartoseną.

Grįžtant prie *pagalbos* ir *pašalpos*, reikia prisiminti, kad čia vis dėlto galioja tam tikri dėsniai. Mūsų kalboje yra toks dėsnis, kad, žodžiui, ypač veiksmažodžiui, pereinant iš vienos kalbos dalies į kitą, gali keistis šaknies balsiai. Pvz.: *nešti* — *našta*; *kęsti*, *kentėti* — *kančia*; *lenkti* — *lankas*; *sklęsti* — *užsklanda* ir t. t. Tad tokiu būdu ir iš *gelbėti* bei *šelpiti* atsirado *pagalba* ir *pašalpa*. Kai kuriose mūsų tarmėse vartojama ir *pagelba* bei *pašelpa*, kartais tokia šių žodžių rašyba pasitaiko ir mūsų raštuose, bet bendrinei mūsų kalbai teiktina *pagalba* ir *pašalpa*. (Plg. dr. V. Joniko *Gimtojo žodžio baruose*, 63 psl.).

giami), tai didžiausias pasipiktinimas: kaip jis drįso?

Tur būt, ne vienas lietuvis skaitytojas tai mažiau, tai daugiau piktinosi Hermann Sudermann "Lietuvių Apysakomis", kurių veikėjai nupiešti tikrai ne tradicinėmis spalvomis. Sudermanno spalvos tirštos, natūralistiškos, nepavandeniję nei sentimentalumu, nei tuščiu kalbėjimu. "Lietuvių Apysakų" veikėjai — gyvi žmonės — aistringi ir kerštingi, geri ir mylintys, pikti ir klastingi. Tačiau pro tuos bendrojo žmogiškumo bruožus, lyg iš kokios sietuvos, iškyla lietuviškas charakteris, geriau pasakius, mažlietuvių charakteris, užgrūditas nesibaigiančiose dvasinėse grumtynėse su svetimais valdovais, prieraišus prie savo žemės, savo marių ir savo tradicijų.

Mažoji Lietuva, šimtmečiais niokojama svetimųjų, pradėdant senovės kryžiuočiais, baigiant dabarties rusais-komunistais, kurie net jos vietovardžius pakeitė rusiškais, yra miriop pasmerktas žemės kampas. Todėl kaip tik įdomu skaityti knygą, kurioje talentingas rašytojas įamžino negailestingų istorijos smilčių palaidotą mažlietuvių buitį. Autoriaus išvalgumas, artimas 20 a. pradžios Mažosios Lietuvos gyvenimo pažinimas, personažų gyvastingumas ir meistriškai perduota kasdienybės drama skaitytoją pagauna ir pririša iki paskutinio lapo.

PATIKO LAPKRIČIO MĖNESIO NUMERIS

Didžiai Gerbiamas Tėve Redaktoriau,

Nors "Laiškai Lietuviams" mane tepasiekia po mėnesio, tačiau visada juos stengiuosi perskaityti, ypač pagrindinius straipsnius, ir dažniausiai esu dėkingas. Tačiau šį kartą norėčiau Jums atskirai padėkoti už lapkričio mėnesio numerį, kurį gavau, kaip matote, prieš pat Kalėdas ir jo pagrindinius straipsnius "prarijau" neatsikvėpdamas, nes St. Ylos, F. Juzevičiaus ir J. Vaišnio straipsniai yra ne tik pras-

mingi, bet ir labai aktualūs. Kaip būtų gera, kad F. Juzevičiaus "Krikščionybę ir komunizmą Lietuvoje" perskaitytų tie asmenys, kuriems rūpi Lietuva ir krikščionybė. Gal jis padėtų išsklaidyti tą šovinistinį tvaiką, kuris mus nuodija, kai mes galvojame apie santykius su pavergtos Lietuvos žmonėmis.

Labai aktualus ir krikščioniškai tiesus straipsnis apie "Veidmainiškus žmogžudžius", kurį parašėte Jūs pats. Dėkui Jums už drąsą, nes jame atvirai ginete mūsų krikščioniškus

"Lietuvių Apysakos" skaitytoją domins ir tuo, kad čia jis susitiks su mažai pažįstamu protestantišku Lietuvos kaimu, jo žmonių granitiniai kietu religingumu ir ugniniais aistros, švelnumo, ištikimybės prasi-veržimais iš po niūriai puritoniškos gyvenimo sampratos.

"Kelionė į Tilžę", kuri yra laikoma geriausia novele visoje H. Sudermann kūryboje, skaitytojui padaro ilgai neblėstantį įspūdį. Retas rašytojas sugeba pavaizduoti visapusiškai teigiamą personažą natūraliai, įdomiai ir dramatiškai, kaip H. Sudermann vaizduoja "Kelionės" Indrę. Pokario metais pagal šią novelę vokiečiai pagaminė didelį pasisekimą turėjusį filmą "Reise nach Tilsit", kuriame nepamirštamą Indrę sukūrė aktorė Christine Soederbaum.

H. Sudermann kūryba Vokietijoje ir už jos ribų visada buvo labai vertinama, o jo "Lietuvių Apysakos" išverstos į keletą kalbų.

H. Sudermann, kurio gimtinė Mažoji Lietuva, be novelių rašė ir romanus bei dramas. Įdomu pastebėti, kad prieš 50 metų profesinis Lietuvos teatras debiutavo su H. Sudermann "Joninių" spektakliu.

Padėka priklauso rašytojui V. Volertui, sklandžiai išvertusiam "Lietuvių Apysakos", kurių iki šiol lietuvių kalboje neturėjome. Kodėl? Greičiausia, kad H. Sudermann mažlietuviai toli gražu neatitinka tradiciniai teigiamam lietuviui tipui. Paradoksiškai, jie gal todėl pasilieka nepamirštamai kaip žmonės ir kaip lietuviai pasaulinėje literatūroje.

**Hermann Sudermann "Lietuvių Apysakos".
Vertė V. Volertas.**

**Aplanką piešė M. Ambrozaitienė.
Lietuviškos Knygos Klubo leidinys.
Kaina \$3.00
Gaunama "Drauge".**

principus ir mūsų žmogiškas teises. O tai ne visada pasitaiko ir kunigų tarpe. Aš pats seniai manau, kad abortus pripažįstantieji ir juos dariantieji gydytojai nebėra gydytojai, bet slapti žmogžudžiai. Jie pakerta pasitikėjimą gydytojais. Todėl, kovojant su tais veidmainiškais biznieriais, ar nevertėtų reikalauti, kad atskirai susiorganizuotų tie gydytojai, kurie atsisako žudyti negimusius žmones? Tada kiekvienas ligonis žinotų, pas kokius gydytojus kreiptis, kad nesveikuojantis nebūtų nesąžiningai išnaudojamas ar piktnaudojamas.

Linkėdamas Jums, Tėve, gražių šventų Kalėdų, prašyčiau perduoti mano padėką ir kitiems savo redakcijos nariams už įdomų laikraščio redagavimą.

Jūsų Dr. J. Grinius

TEISINGAS STRAIPSNIS APIE SPAUDĄ

Gerbiamas Tėve Vaišny,

Jau kuris laikas ruošiuosi Jums tarti padėkos žodį už Jūsų straipsnį "Laiškuose Lietuviams" (spalio mėn. nr.) mūsų "garbingosios" spaudos klausimu. Teko pastebėti, kad minėtoji spauda jau bandė Jus ant iešmo pakepti! Tad norime pareikšti, jog esame Jums dėkingi, kad, nebudamas šitokios reakcijos, pasirinkote ir humanišką, ir krikščionišką, ir labai patriotišką kelią. Šiuo klausimu esame ypatingai jautrūs, nes ir mūsų šeimos nariui ir asmeniškoms draugams teko nuo tam tikrų asmenų siaura-protiškumo nukentėti. Žmogus, nepasisakęs savo nuomonės, tai yra kaip gerokai atvėsusi mo-nų košė. Valgoma, bet neskani. Kaip gera, kad Jūs pasirinkote visai kitokią ir labai teisingą kryptį!

Viso geriausio!

Romas ir Ramutė Bartuškaitė

VIS ĮDOMESNI

Malonūs "Laiškai Lietuviams",

Didelis ačiū už jūsų lankymąsi 1970 metais, bet esate su nekantrumu laukiami ir 1971 metais. Jūs darotės vis įdomesni ir patrauklesni, ir net religijos nepraktikuojąs asmuo (aš jam perduodu pasiskaityti) su didžiausiu malonumu skaito ir yra labai susidomėjęs šiuo žurnalu. Tad 1971 metams linkiu sėkmės ir ypač daugiau šeimos narių (skaitytojų - prenumeratorių)!

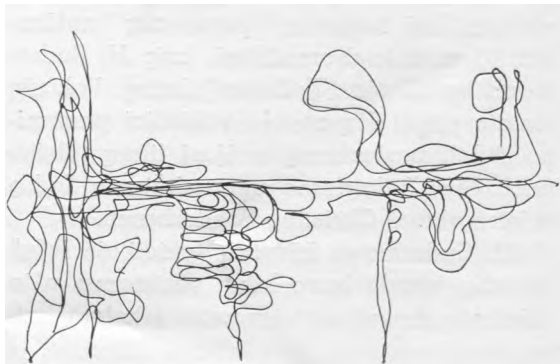
Su pagarba

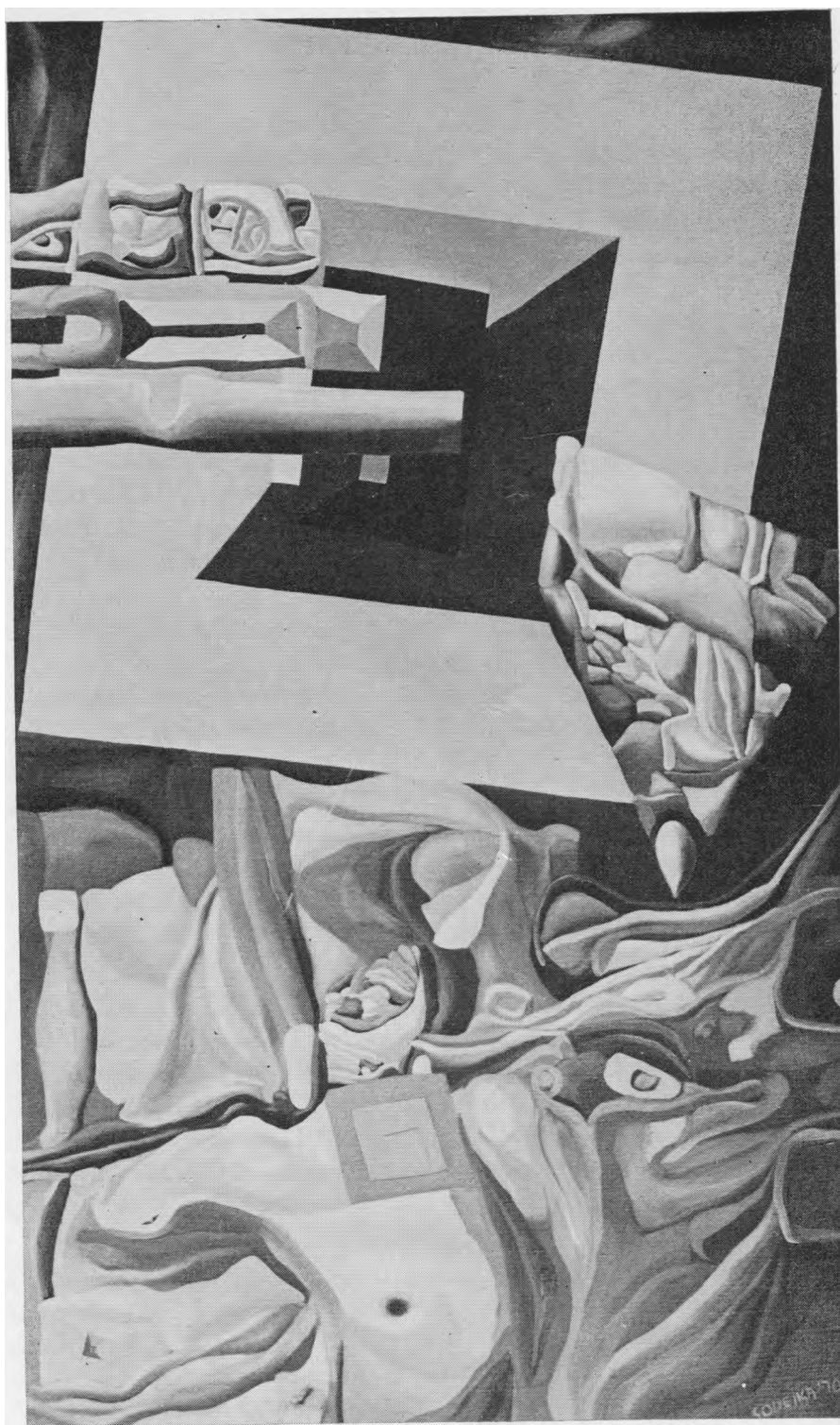
A. Mikėnas

REDAKCIJOS PRAŠYMAS

Labai dėkojame už šį linkėjimą — susilaukti daugiau skaitytojų. Nors "Laiškai Lietuviams", tur būt, iš visų lietuviškų žurnalų turi daugiausia skaitytojų, bet vis tiek galėtų jų turėti kelis kartus daugiau. Kai kurie skaitytojai kartais parašo arba pasako: "Aš negaliu išivaizduoti, kaip susipratęs, lietuviškais reikalais besidomįs lietuvis gali neskaityti "Laiškų Lietuviams", kur yra tiek mums visiems būtina žinotinų aktualijų. Tur būt, taip yra tik dėl to, kad jie visai nepažįsta šio žurnalo". Tad prašytume mieluosius skaitytojus supažindinti ir kitus su juo. Būtume labai dėkingi, kad kiekvienas skaitytojas pasistengtų tapti ir platin-toju. Pavyzdžiui, ar nebūtų graži ir prasminga dovana jaunavedžiams, sukūrusiems šeimą? Juk mes tiek daug rašome šeimos klausimais. Jaunoms šeimoms tai pasiskaityti būtų naudinga. Taip pat "Laiškų Lietuviams" prenumerata būtų tinkama dovana ir kitiems pažįstamiems bei draugams įvairių švenčių ar sukakčių progomis.

Redakcija nori palaikyti kaip galima glaudesnius ryšius su skaitytojais. Mums labai malonu ir naudinga, kai skaitytojai atsiliepia, pasako savo nuomonę, išreiškia pageidavimus. Labai esame dėkingi, kai parašote, kad jums vienas ar kitas straipsnis patiko, bet drąsiai rašykite ir apie tai, kas nepatiko. Sveika ir konstruktivi kritika yra labai naudinga ir, galima sakyti, būtina reikalinga žurnalo gerinimui ir tobulinimui. Jeigu skaitytojai nuolat reaguotų, pasisakydami, kas jiems patinka ir kas nepatinka, tai tie jų pasisakymai mums būtų lyg nuolatinė anketa, iš kurios būtų aišku, ką skaitytojai galvoja. Mums būtų labai įdomu išgirsti jūsų nuomonę apie žurnale nagrinėjamas temas, apie iliustracijas ir išorinę jo išvaizdą.

Nesuvaldoma trauka (akrilika)

LIETUVOS OPEROS AUKSINIS JUBILIEJUS

Jeigu mūsų laikais kokia nors valstybė ar didmiestis neturėtų savo operos, baletu ar bent simfoninio orkestro, tai sakytume, kad jų kultūrai ir civilizacijai kažko trūksta. Tad ir 1918 m. atsikūrusi Lietuvos valstybė negalėjo ilgai apsieiti be savo operos. Aišku, pradžioje visko trūko, kiekvienas naujas užsimojimas buvo sunkus, reikėjo daug darbo ir pasiaukojimo. Kelių entuziastų pastangomis suorganizuojama Lietuvos operos taryba, į kurią įeina J. Žilevičius, J. Tallat-Kelpša, K. Petrauskas ir S. Šilingas. Šią tarybą galima laikyti Lietuvos operos steigėja.

1920 m. gruodžio mėn. 31 d., Naujųjų Metų išvakarėse, pakilus uždangai ir sausakimšai pripildytoj salėj nuskambėjus Tautos himnui, visi susikaupę ir susijaudinę žiūrėjo ir klausėsi "Traviatos", diriguojant Tallat-Kelpšai, o pagrindines roles atliekant Kiprui Petrauskui ir Adelei Galaunienei. Tai buvo istorinis įvykis — labai prasmingas Naujųjų Metų ir Lietuvos operos sutikimas. Nuo šio laiko kiekvienai naujai metai bus sutinkami su tradicine "Traviata".

Opera negali apsieiti be baletu, tad 1925 m. oficialiai įsteigiamas Lietuvos baletas, kuris labai greitai iškopia į meno aukštumas. 1935 m. jau net išdrįsta dvi savaites gastroliuoti Monte Carlo ir šešias savaites Londone. Visur didžiulės salės pilnos publikos, o atsiliepimai vietinėje spaudoje kuo puikiau.

Prisiminus labai nepalankias to meto aplinkybes ir gana ribotas mūsų menines jėgas, toks operos ir baletu pasisėkimas yra nuostabus. Tai lietuviško ryžto ir nepalaužiamos dvasios vaisiai, kurie stebino ir svetimtaučius. Kai 1934 m. Kaune gastroliavo F. Šaliapinas, tai ant savo nuotraukos Lietuvos operai užrašė labai teisingus žodžius: "Mažame teatre — didelė siela".

Užėmus Lietuvą rusams ir daugeliui lietuvių menininkų iškeliavus į vakarus, suiro ir Lietuvos opera. Bet neilgam. Kai įvairių vėjų blaškomi išėiviai pastoviau įsikūrė, 1956 m. Čikagoje susitelkė keli buvusios Lietuvos operos darbuotojai ir, talkininkaujant Čikagos vyrų chorui, įsteigė lietuvišką operą. 1957 m. pavasarį jau ji pasirodo su "Rigoletto" ir iki šiol kiekvienais metais paruošia ir atlieka kokią nors operą. Kaip Lietuvos operos siela beveik visą laiką yra buvęs Kipras Petrauskas, taip šios mūsų Čikagos lietuvių operos siela yra Aleksandras Kučiūnas.

Ir Lietuvoje, nežiūrint visokių audringų sukurių bei verpetų, opera atgijo. Saujelė ten pasilikusių menininkų išsiugdė daug naujų talentų ir dabar tęsia toliau Lietuvos operos tradicijas. Tikime ir šio aukstinio jubiliejaus proga linkime, kad mūsų išėivijos opera netrukus galėtų drauge su Vilniaus opera sutikti naujuosius metus ir naują Lietuvos atgimimo rytą.

* * *□

DAINOS IR POEZIJOS VAKARAS

“Laiškų Lietuviams” straipsnio konkursas baigiasi vasario 16 d. Laimėtojams premijos bus įteiktos kovo 27 d. Jaunimo Centre mūsų žurnalo metinės šventės proga. Meninę šventės programą pavadiname dainos ir poezijos vakaru. Dainuos Čikagoje jau kai kurių girdėta ir labai pamėgta Gina Čapkauskienė iš Montrealio, akompanuojant Aleksandrui Kučiūnui. Mūsų jaunieji poetai pasiskaitys savo kūrybos. Bilietus į šį įdomų dainos ir poezijos vakarą patariame įsigyti iš anksto.

JAUNIMO CENTRO STATYBA

Jaunimo Centro priestatas jau iškilo iki stogo. Tai džiugi žinia visiems lietuviams, kuriems Jaunimo Centras yra skiriamas. Džiugu ir mums, bet drauge ir neramu, nes šios iki stogo iškilusios sienos jau visiškai ištuštino statybos fondo kasą. Įrengimas dar pareikalaus tiek pat lėšų. Tad galutinis šio pastato užbaigimas priklausys tik nuo jūsų visų dosnumo, nes kitų šaltinių mes šiam tikslui neturime. Už kiekvieną net ir mažiausią auką būsime labai dėkingi.

ATSIUSTA PAMINĖTI

Feliksas Jucevičius. TAUTA TIKROVĖS IR MITO ŽAISME. Autoriaus leidinys 1970 m. Spaudė Immaculata spaustuvė Putname. 176 psl., kaina 3 dol. Galima gauti pas platintojus, taip pat “Drauge” ir “Laiškuose Lietuviams”.

Juozas Tininis. DAILININKO ŽMONA. Romanas. Išleido Liet. Knygos Klubas 1970 m. Aplankas Giedrės Vaitienės. 218 psl., kaina 5 dol.

LITUANUS, 1970 m. Vol. 16, No. 3. Redaguoja Antanas Klimas Ir Ignas K. Skrupskelis, talkininkaujant Jonui Bagdonui, Jonui Kucėnui ir Zinai Morkūnienei. Metinė prenumerata 5 dol. Adresas: Lituanus, P O. Box 9318, Chicago, Ill. 60690.

KRIVŪLĖ, 1970 m. nr. 2. Leidžia Vak. Europos Lietuvių Sielovada. Redaguoja kun. P. Celiešius, 8939 Bad Woerishofen, Kirchenstrasse 5, West Germany.

LIETUVA, filatelistų draugijos biuletėnis, 1970 m. nr. 9(144). Redaguoja Eug. Petrauskas, 7742 S. Troy St., Chicago, Ill. 60652.

DĖKOJAME “LAIŠKU LIETUVIAMS” RĖMĖJAMS

Po 5 dol. aukojo: E. Juškus, I. Serapinas, M. Mikėnas, L. Matukienė. Po 3 dol. aukojo: K. Majauskas, V. Jučas, J. Jagėla.

Po 2 dol.: M. Noreikienė, I. Jacinevičius, J. Gataveckas, V. Kuzma, kun. J. Tautkus, P. Zilaitis, P. Skrupskas, A. Pilipavičius, E. Gimbutienė, J. Bortkevičienė, D. Balsienė, A. Paulius, S. Zulpa, B. Monkevičienė, S. Nutautas, A. Ignaitis, M. Bichnevičius.